

BAJAI HONPOLGÁR

Baja és környéke honismereti és kulturális folyóirata

2021. november • XXXII. évfolyam 11. (372.) szám

Ára: 330 Ft

- **Deportálások malenkij robotra Bács-Bodrog vármegyéből, 1944/45**
- **Hogyan tovább, Kincses Bácska? – vitairat térségünk gazdaságának jövőjéről**
- **Kárpátaljáról Bajára a zene szolgálatában – interjú Kubán Loránddal, az ÉZI hegedűtanárával**
- **Ereklyék, tanszerek, kéziratok hagyatékok – bemutatkozik az EJF iskolamúzeuma**

Fotó: Király Attila

Tartalom

- Bács-Bodrog vármegyei civilek Szovjetunióba hurcolása (Márkus Beáta tanulmánya) 3
- Anyámmal beszélni (Kárpáti Jonatán novellája).....7
- Barátnők sírja a Józsefvárosi temetőben (Jász Anikó írása).....8
- Érintő szóval; Október-november (Emez Margit versei).....8
- Hogyan tovább, Kincses Bácska (Pozsgai Imre vitairata).....9
- Adalék a Bajai (Felső-bácskai) Olimpikonok Falához (Mayer János összeállítása. 2. rész).....12
- „Taníthatok és zenekarban játszhatok, ami minden nap elfoglaltságot biztosít...” (Zalavári László interjúja Kubán Loránddal).....15
- Baja a gócpont (Bősze Ádám beszámolója a Zongoramesék gálahangversenyéről).....17
- Az Eötvös József Főiskola iskolamúzeumának története és állománya (Sztanáné Babits Edit összefoglaló írása).....19
- A bajai pedagógusképzés másfél évszázadáról (Mayer István könyvismertetője).....23
- Már nem nyár, de még nem tél – itt van az ősz (Szünder Dezső receptje).....24

Köd előttem, köd mögöttem

Kép: Király Attila

Mayer János

■ November a ködös reggelek és nappalok, az egyre sötétedő világ időszak. Talán nem is véletlen, hogy épp erre az időszakra került mindenszentek és halottak napjának az ünnepe, hiszen ebben a hűvös, borongós időszakban egyre többet zárkózunk be a fűtött szobákba, hogy elmerengjünk a ködös múltnak árnyain, és felidézzük életünk mára „tűnt idejének” szereplőit és a közös emlékeket. Lassan magam is abba a korbá lépek, amikor egyre gazdagodik az a képzelet fényképalbum, amelynek szereplőivel már csak ilyen módon találkozhatok, ahogy egykor Kosztolányi megírta: „Élők, halottak. Ez a társaságom./ Olykor magamra hagynak délelőtt, / az életük egyszerre visszalátom, mikor beszélek egy-egy kép előtt./ Minthogyha kérdenék, ki ez a gyermek?/ Figyelnek./ Az élőkéi mind barnák s nevetnek. De a halottakéi oly meredtek. És kékek.”

Idén először nem kell anyám intelmeit hallgatnom, hogy melyik sírra milyen koszorút, gyertyát kell vennem, és milyen időben kell elrendezni azokat. Időközben ugyanis neki is helye lett az albumban, és bár gyakran álmodom vele, és néha a hangját is hallani vélem (mégpedig abból az időből, amikor még ereje teljében volt), az arcát már csak valamiféle ködfátyol mögül látom előtűnni. És persze ugyanígy vagyok már régebben elhunyt apámmal, nagyszüleimmel és még inkább azokkal az őseimmel, akiket már én is csak az utódok elbeszéléseiből ismertem, arcvonásaikat legfeljebb képen láttam (még ha a magaméban hordozom is egyes jegyeket). A kollektív családi emlékezet megőrizte egyes mondásaikat, tetteiket, álláspontjukat, tapasztalataikat, és így bennünk élnek tovább akkor is, ha személyesen sohasem találhattunk egymással. Emlékezni jó, még ha olykor fájdalmas is: emlékeztet a hiányra, és

figyelmeztet arra: a mi időnk sem végtelen. Előbb vagy utóbb mind eltűnünk a ködben, és kérdés, marad-e belőlünk az utókor számára valami; lesz-e, aki még fel tudja idézni a vonásainkat, vagy tényleg csak egy maréknyi por és hamu marad utánunk? A múlt mélységes mély kútjába azonban sosem árt belenézni – talán azért sem, mert azáltal jobban érthetjük a jelent, és valamit megsejthetünk a jövőből is.

Márpedig a jövő az egyén és a közösség szintjén is bizonytalan. Manapság is jönnek elő magyar messiások (vagy eltévedt lovasok?) a sokat elrejtő, de sokat is sejtető ködből, és sokan bennük látják a tiszta jövő zálogát. Sokak vágya szerint ők szolgáltatnak majd igazságot, számolnak le a bűnösökkel, általános jólétet teremtenek, sőt talán még a kizökkent időt is helyreállítják. Mások szerint a titokzatos ködharcosok valójában téli mesék rémei vagy legalábbis új erőre kapott hajdani eszelősök szolgálai, akik egy olyan régi tompa nótát dalolnának újra, amelyet már senki sem akarna hallani. Hogy kinek van igaza, talán rövidesen megtudjuk. Ahogy azt is, hogy azok, akikre – bármely oldalon – afféle szent emberként tekintenek (akiknek minden szava veretes igazság) képesek lesznek-e megfelelni a róluk kialakított képnek, és nyomot hagynak maguk után, vagy pedig eltűnnek a mindent eltakaró, egyre sűrűbb ködfelhőben. „Köd előttem, köd mögöttem, isten tudja, honnan jöttem./ szél hozott, szél visz el minnek kérdejem: mért visz el?” – kérdezte Szabó Lőrinc az emberi lét értelmét kutatva. S ahogy saját életünkre vonatkoztatva is jogos lehet a kérdés, úgy a közelet napvilágára jutók esetében is feltehető: volt-e, van-e értelme előbújni a ködtakaróból, sikerül-e tartósan a fényben sütkérezni, vagy jobb lett volna örökké takarásban maradni. Novemberben még csak a köd bizonyos. ■

BAJAI HONPOLGÁR

Baja és környéke honismereti és kulturális folyóirata
Megjelenik minden hónap első napján
ISSN 1416-4469

Főszerkesztő: Dr. Mayer János
Főmunkatárs: Dr. Nebojszki László
Olvasószerkesztő: Sándor Boglárka

A szerkesztőbizottság tagjai:

Jász Anikó, dr. Laki Ferenc, Lex Orsolya,
Sarlós István, Sipos Loránd, Szünder Dezső,
Zalavári László

Lapalapító:

Újvárosi Általános Művelődési Központ

Kiadó:

Bajai Honpolgár Alapítvány
Az alapítvány számlavezető bankja:
OTP Bank Nyrt. Bajai Fiókja
Számlaszám: 11732033 20030119
Postacím: 6500 Baja, Telcs Ede u. 12.
E-mail: bajaihonpolgar@gmail.com

ELŐFIZETÉS: 06-79/322-600

Nyomdai munkák:

Arculat Nyomda Kft.
Felelős vezető: Csuvár Zoltán
Baja, Attila u. 15. Tel.: 79/428-944

Honlapunk: www.bajaihonpolgar.hu

A szerkesztőség a beküldött kéziratok rövidítésének és stilisztikai javításának jogát fenntartja!

Bács-Bodrog vármegyei német civilek Szovjetunióba deportálása, 1944/1945

Dr. Márkus Beáta

■ A második világháború mind a magyar, mind a világtörténelem legsötétebb időszakainak egyike. Ebben nagy szerepe volt annak, hogy a hagyományos háborúkkal ellentétben az 1939 és 1945 közötti évek nemcsak a harcban álló alakulatoknak, hanem a hátrországok civil lakosságának is mérhetetlen szenvedést okoztak. Diktatórikus rezsimok embereinek tömegeit gyilkolták meg, hurcolták el, kényszerítették munkára nemzeti, faji, etnikai hovatartozásuk miatt – köztük olyanokat is, akik sosem fogtak a kezükben fegyvert. Az ilyen tragédiák sorába illeszkedik a német származású kisebbségek Szovjetunióba deportálása 1944 decembere és 1945 februárja között.

Az elhurcolások története Magyarországon a rendszerváltozásig tabunak számított, amelyről sem beszélni, sem írni nem lehetett nyilvánosan. 1990 óta ez megváltozott, Magyarországon is megjelent számos kiadvány, amelyekben főként túlélőkkel készített interjúkat jelentettek meg szerzőik. Ebben az időszakban az oroszországi levéltárak is megnyíltak a kutatók előtt, és a nemzetközi kutatás jelentős eredményeket ért el olyan témák feltárásában, mint a szovjet hadifogság, a gulág és az elhurcolások. Ismertté vált az a határozat is, amelyben *Sztálin* elrendelte a Vörös Hadsereg által elfoglalt államok német kisebbségeinek „jótételi munkára” deportálását.

A háború éveit a Szovjetunió rettenetes károkat szenvedett el: európai részén emberek milliói veszítették életüket, váltak hontalanná, az infrastruktúra romokban hevert. Ebben szerepe volt a rossz szovjet szervezésnek és politikai döntéseknek éppúgy, mint a németek és szövetségeseik pusztító hadjáratának, amely brutalitását tekintve új dimenziót nyitott a hadviselés történetében, mivel a cél nemcsak a területszerzés volt, hanem ideológiai okból az ellenség teljes megsemmisítése is. Az újjáépítéshez 1944/1945-ben hiányzott a munkaerő, ez vezetett oda, hogy a Szovjetunióban ekkor fokozottan a kényszermunka eszközához nyúltak. Ennek évszázados hagyományai voltak már a cári Oroszországban is, a háború végén pedig két külön intézményrendszer működött a kényszermunka szervezésére a Szovjetunióban. A hírhedt GULAG a „javítómunka-táborokat” foglalta magába. Ott ekkor főként szovjet állampolgárokat tartottak fogva és dolgoztatnak embertelen körülmények között, akik ellen

Baranyai lányok a gorlovkai 1030. számú lágerben, 1946. október 6. (Schauermann Henrikné fotója)

vél vagy valós bűncselekmények miatt ítélet született. A másik lágerrendszer, a GUPVI a hadifoglyok és internáltak életét és kényszermunkáját szervezte meg. Az úgynevezett internáltak egyik csoportját alkották a Közép- és Délkelet-Európából deportált német kisebbségek. 1944. december 16-án a szovjet Állami Védelmi Bizottság határozatot adott ki 7161-es számmal arról, hogy a munkaképes, német származású civileket – nőket 18 és 30, férfiakat 17 és 45 év között – jótételi munkára kell „mobilizálni és internálni” a Szovjetunió területére. Az érintett államok Bulgária, Csehszlovákia, Jugoszlávia, Magyarország és Románia voltak, célként pedig elsősorban a Donyec szénmedencéit jelölték ki. A szovjet források alapján összesen 112 480 főt deportáltak, közülük 31 923 főt Magyarországról.

A 7161-es határozatban elrendelt deportálást a Bácska területén is végrehajtották. A térséget különösen súlyosan érintette az akció, mivel ott nagyszámú német kisebbség élt. Ennek gyökerei évszázadokkal korábbra nyúltak vissza. A Bácska az Oszmán Hódolt-ság peremterülete volt, melynek védelmére a Habsburg uralkodók délszlávokat telepítettek a térségbe. Az itt zajló harcok jelentős pusztítást okoztak, így a törökök kiűzése után a térséget csak betelepítések révén lehetett újra bekapcsolni a Habsburg Birodalom gazdasági vérkeringésébe. Egyrészt belső migráció révén magyar és délszláv (szerb, sokác, bunyevác) lakosság áramlott a térségbe, másrészt az uralkodók és a térségben nagybirtokokkal rendelkező arisztokraták, főpapok telepítéseket szerveztek a Bácskába. Ennek keretében a német nyelvterületről jöttek nagyrészt

katolikus, ún. „dunai svábok”. A különböző migrációs folyamatok eredményeképpen valójában, nyelvileg és etnikailag színes régió jött létre. Ez a sokszínűség a történelem folyamán sosem volt teljesen konfliktusmentes. Mind az 1848/1849-es szabadságharc, mind az első világháború idején előfordultak ellentétek az itt élő különböző csoportok között. A második világháború éveiben azonban ebben is új fejezetet nyitottak. 1941-ben a hitleri Németország magyar segítséggel megtámadta Jugoszláviát, és a civil lakosság egy része, különösen a szerbek ellen kíméletlen brutalitással léptek fel. 1944 őszén Jugoszlávia szovjet támogatással „felszabadult”, és az ott élő német és magyar lakossággal szemben kíméletlen megtorló akciókba kezdett: tömegesen gyilkoltak meg civileket, és kényszermunkatáborokat hoztak létre, amelyeket a szakirodalom gyakran megsemmisítő táboroknak nevez a foglyok szélsőségesen magas halálozási aránya miatt. A megtorlás mikéntjét és mértékét máig sem sikerült teljesen feltárni.

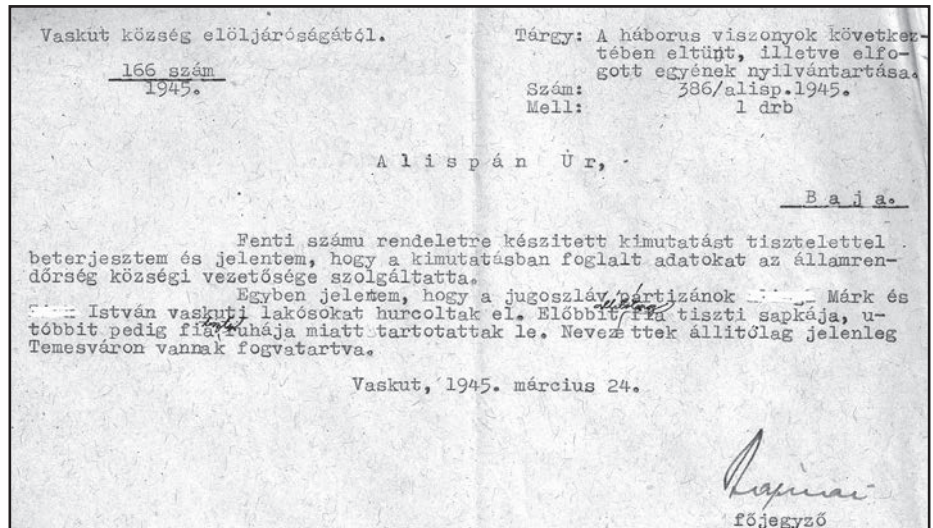
1944 végén a Vörös Hadsereg ebben a régióban is végrehajtotta a német származású lakosság tömeges Szovjetunióba deportálását. Míg más térségekben ezt kizárólag a szovjet parancsnokok és esetleges helybéli segítők hajtották végre, a Bácskában 1944 végén különleges helyzet alakult ki. Bács-Bodrog vármegye közigazgatási helyzete eleve sok változáson ment át a megelőző években. A vármegye központja egykor Zombor volt, a trianoni béke következtében azonban a székhely 1920-tól Bajára került. 1941-ben a teljes bácskai térség újra Magyarország része lett. 1944 októberén a kormány utasítására a

magyar hatóságok ismét visszatértek a mai országterületre, október 1. és 10. között Baján működtek, majd a harcok miatt átmenetileg a Dunántúlra helyezték át őket. A vármegye magyar vezető nélkül maradt, a környék településein az érkező megszállók vették át az irányítást. A falvakban délszláv előjáróságok alakultak, amelyek közül több egészen 1945 tavaszáig létezett.

Az egyes községek irányításának átvétele elsősorban helyi túlkapásnak tűnhet, valójában azonban egységes, szervezett akció állt mögötte. 1944. október 17-én *Josip Broz Tito* elrendelte, hogy a Bánság, Bácska és Baranya elfoglalt területén katonai közigazgatást kell bevezetni. Ennek szükségességét az ott élő, ellenségesnek tekintett kisebbségek jelenlétével indokolta, amelyek megbüntetésére a civil igazgatás nem tudott volna kellő súllyal kihatni. A katonai közigazgatást Tito január 27-én oszlatta fel, ez az időpont nagyjából egybeesik a civilek deportálásának végével. Az összeszedések és elszállítások kapcsán máig nincsenek ismert jugoszláv források. Ettől függetlenül valószínűnek tűnik, hogy a jugoszláv egységek az elhurcolások során ugyanazt az irányelvet követték, mint általában, ha a németekkel kapcsolatos akciókról volt szó: nevezetesen a német kisebbség minél nagyobb részének minél súlyosabb üldözését és megbüntetését. Deportálás esetén ez azt jelentette, hogy igyekeztek minél több embert összeszedni. A túlélők beszámolóit is ezt támasztják alá, a „jugoszláv partizánokat” többnyire különösen ellenséges és brutális személyekként írták le, akik a deportálási parancsot sokszor túlteljesítették, illetve a korhatárokat nem tartották be.

Arról keveset tudunk, hogy egyáltalán mely jugoszláv egységek tevékenykedtek a térségben. A források hol partizánokról, „vörös ökrökről”, hol jugoszláv katonákról írnak. A vármegyében vélhetőleg egyrészt ténylegesen partizánok voltak jelen, illetve esetleg ún. KNOJ-alakulatok (Jugoszláv Népvédelmi Haderő). A túlélők szerint az igazgatási feladatokban emellett helyi délszláv származású emberek is közreműködtek. A deportáláson kívül mindennapos volt a fosztogatás, az erőszak, a partizánok helyieket hurcoltak Szabadkára és a bajai internálótáborba.

A levéltári anyagban szintén több helyen található utalások arra, hogy egyes községek vezetése átmenetileg idegen kézbe került. **Kunbaja** ebből az időszakból származó iratait kis vörös csillaggal pecsételték le, ezek jelzik, hogy azokat nem a korábbi magyar előjárók állították ki. **Dávod** plébánosa is feljegyezte a háztörténetben, milyen nehézségekkel küzdöttek a szovjetek bevonulásakor, többek között a „partizánok” hatalomátvétele miatt:

Vaskút jegyzőjének levele az alispánhoz. Magyar Nemzeti Levéltár Bács-Kiskun Megyei Levéltára IV. 402. Alispáni iratok B. 386/1945.

„Az orosz hadsereg 1944. okt. 16–17. körül vonult be Dávodra. Utána nemsokára megjelentek a szerb partizánok és átvették a község közigazgatását. Bár az orosz tisztiek fékeztek őket, több háborús túlkapás történt. Pázmány János főjegyzőt és Szabó István tanítóképzőt elhurcolták, akik soha többé vissza nem tértek. Keresztes György 70 éves embert agyonlőttek. November vége felé a partizánok kivonultak, és a közigazgatást visszaadták a helybelieknek.”

Csikéria község előjáróságát leváltotta a „narodni odbor”, amely 1945. január 26-áig működött, tehát valószínűleg ez a szervezet bonyolította le a deportálást is január elején. A község ebből az időszakból származó iratai között vannak olyanok, amelyet ezek az előjárók állítottak ki egyes helyieknek, azt igazolva, hogy azok nem tekintendők németeknek. Ezen felül szigorúan kézben tartották a község életét, csak az ő engedélyükkel lehetett fogatokat használni, ők döntöttek el, ki kaphatja vissza az üszöit, ki vásárolhat malacokat, vagy éppen kit jelöljenek ki közmunkára a településen.

A délszláv közigazgatás helyett 1945 elején fokozatosan helyreállt a magyar adminisztratív rendszer, a fontosabb pozíciókban azonban számos személycseré történt a hatalom új birtokosainak szájíze szerint. A szovjet parancsnok röviddel Baja elfoglalása után új polgármestert nevezett ki, január 5-én pedig „kerületi kormányzót” is kijelöltek, akinek többek között az volt a feladata, hogy az új községi vezetőket kiválassza. Januárban **Herboly Zoltán** lett a főispán, február elején pedig **dr. Barcsai Iván** foglalhatta el az alispáni hivatalt.

A deportálás 1944. december utolsó napjaiban kezdődött meg. Mivel a szovjet csapatok november óta elfoglalták a régiót, illetve a

települések élén velük oroszul kommunikálni tudó személyek álltak, így volt lehetőségük előzetesen felmérni, hogy mely településeken élt számottevő létszámú német kisebbség. December 28-án a helyi szovjet katonai parancsnok a bajai polgármesteri hivatal dolgozóitól „előszóval csonka Bácska községeinek névsorát kérte, amelynek a lakossága túlnyomó részben német.” Válaszul még aznap tájékoztatták róla, hogy a térségben **Bácsbokod, Bácsalmás Bácsborsód, Csátalja, Csávoly, Gara, Katymár, Kunbaja** és **Vaskút** azok a települések, ahol érdemes németeket keresni. A felsorolt falvakban néhány napon belül megindult a civilek összeszedése.

Szintén december 28-án érkezett meg Bajára a szovjet parancs is, amelynek értelmében az ottani deportálás megindult: „Ma, 1944. december 28-án d. e. 9 órakor kaptam az orosz katonai Parancsnokság ugyancsak ma kelt parancsát a német származású munkaképes személyeknek közmunkára történő azonnali mozgósítását.

Az orosz katonai Parancsnokság elrendelte Baján is az összes német származású munkaképes személyek mozgósítását közmunkára.

Ennek alapján közhírré tesztem:

1. Minden német származású férfi 17–45, nő 18–30 éves életkorig tartozik 1944. december 29-én reggel 7 órakor a városi székház udvarán pontosan megjelenni.

2. A mozgósítottak hozzanak magukkal 15 napi élelmet, meleg felső ruhát, 2 pár használható lábbelit, 3 rend fehérneműt, ágyneműt és takarót, meg evődényt. E csomag összszülya fejenként 200 kg-nál több nem lehet.

3. Akik e parancsnak eleget nem tesznek és kivonják magukat a mozgósítás alól, családtagjaikkal és bűntársaikkal együtt hadbíróság

elé kerülnek és egész vagyonuk elkobzásával is felelnek.”

A térség többi településén is hasonló parancsok jelentek meg, amelyek azonban arról hallgatnak, hogy az a bizonyos „közmun-ka” szovjet lágerekben évekig fog tartani. A parancs azt a benyomást keltheti, hogy a megtévesztett emberek lényegében önként jelentkeztek ezekre a munkákra, ez azonban a legtrikább esetben történt így. Sok községben a helyi előjárók listát írtak a „német származású” lakosokról, és ennek alapján hívták be az embereket, akiket aztán elhurcoltak. Ilyen esetekben az új előjárók sokszor önkényesen állították valakiről, hogy az német, a szovjet fél pedig ezt nem tudta, és nem is akarta ellenőrizni. Többnyire azonban a partizánok, a szovjet katonák és helyi segítők házról házra járva szedték össze az embereket.

A deportálás időpontja a régió belül eltérő volt 1944. december és 1945. január vége között. Egyes községekben több deportálási hullám is követte egymást, így például Kunbaján, ahol január 1-jén és 12-én is vittek el embereket. Így az is előfordulhatott, hogy olyan embereket, akiket az első alkalommal egészségügyi okból nem vittek el, később mégis elhurcoltak.

A deportáltak kiválasztásának szempontjai sem teljesen világosak. A szovjet katonák elviekben német származású, munkaképes embereket kerestek. Hogy ki számított annak, arról viszont a délszláv és a magyar segítők döntöttek. A munkaképesség kritériumát az életkor és az egészségügyi állapot alapján lehetett megállapítani, a beteg embereket, terhes nőket és kisgyermekes édesanyákat elviekben nem szedték össze. A gyakorlatban azonban számos túlkapas történt ebben a tekintetben, ami az érintettek számára sokszor fatális következményekkel járt: ők lettek az első halálos áldozatok a közel egy hónapos út során. Különös módon az is megfigyelhető, hogy ebben a régióban a deportált férfiak

Helt levelem 1946. év 8 hó
 Heolves Edes Anyám és Testvéreim a pár-
 soros irárom a legjobb emlékségekben találja
 magukat suolatom maguknak hogy
 nekem jól megy a dolgom a Szovjet
 Hadifogságban és most idvazolom
 az összes rokonságot meg meg
 minden jobismerősöket exel három
 soraimat sok szolgot küldi szeretet
 Tija Pista

Haza írt levél részlete. Magyar Nemzeti Levéltár Bács-Kiskun Megyei Levéltára V. 305. Bácsbokod iratai 2187/9/1946.

száma sokkal magasabb, mint a nőké – ez az ország többi részén jellemzően fordítva volt.

A beszámolóban gyakran feltűnnek a jugoszláv partizánok, de olyan helyiek is, akik segítették a szovjet katonák munkáját. Sok elhurcolt pontosan azért hitte el, hogy csak egy kis munkára viszik, mert általuk ismert személyek jöttek értük: „Egy helyi partizán járt egy idegen partizánnal házról házra, hogy elvigye a szóba jöhető embereket. A helyi partizán udvarias volt. Ő csak megmutatta a német házakat, az idegen tovaris aztán a szükséges szigorral lépett már fel. [...] Egyesek régebbi barátikkal, ismerősökkel találkoztak a partizánok között, akiktől bizalmasan megkérdezhették, mi a terv velük. Ezek megígérték nekünk, hogy az uradalmi birtokokon kell majd a jugoszláviai Bácskában dolgoznunk 15 napot. [...] Az akkori tanácselnöknek (polgármester), Jaso Petrekanicsnak szemrehányást tettem. Ő cáfolta ugyanis a híreszteléseket és intett minket nyugalomra. A népiskolai tanító, aki szintén ott volt, biztosított minket róla, hogy

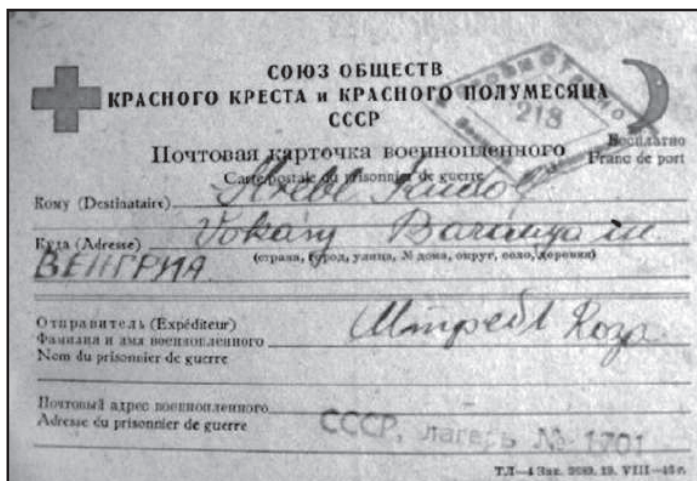
ha el is megyünk, vissza fogunk jönni. Hittünk neki, Szabó Dionys Bélának, aki egy tekintélyes polgár volt.”

A kortársak egyértelműen úgy ítélték meg, hogy az előjáróság tudott az összeszedések céljáról. Azaz tudatosan tévesztették meg őket, és tájékoztatták az „idegen partizánokat” arról, hol vannak németek a

faluban. Kunbaján egy visszaemlékező az új polgármestert, bizonyos Cubicot emelte ki felelősként. A bácsbokodiak úgy látták, hogy a deportálásuk egy délszláv csoporttól és a helyi hatóságoktól függött, mivel ők készítettek a szovjeteknek listát a lakosságról. Ennek alapján január 1-én név szerint keresték azokat, akiket elszállítottak. A beszámolóból az áru néve nem derül ki, helyette „VALAKI”-t írtak. „De megtudtuk azt is, hogy kiknek köszönhetjük, hogy a listára kerültünk. Az iradából hangos szóváltás hallatszott. VALAKI és a bunyevác bíró szólalkozott össze. »Hát nem azok vannak itt, akiket te írtál össze?« Tehát volt közöttünk áru, aki a németekről a névsort leadta. Azokat írta fel, akik a »Bundban« voltak, de azokat is, akik idejében kiléptek akkor, amikor tagsági könyvet kellett volna kapniuk. Amikor a község háza udvarából kijött a fogat, ott állt VALAKI és röhögött rajtunk, hogy visznek bennünket Oroszországba.”

Az összeszedések módját a különböző visszaemlékezések hasonlóképpen írták le. A partizánok és segítők fegyveresen jártak házról házra, sokszor hajnalban vagy éjjel. Sokakat az utcán, lényegében véletlenszerűen szólítottak fel, hogy menjenek munkára: „1945. január 14-ről 15-re virradó éjjel rajtaütésszerűen összeterezték Katymár falu népi németjeit, hogy Oroszországba deportálják őket. A szerb partizánok házról házra jártak kocsin, és összefogdosták a munkaképes német anyanyelvű férfiakat és nőket.”

„A partizánok pár helyivel, akik elég szimpatikusak voltak nekik, átfésülték a falut és minden olyan lakost, férfiakat 18 és 45 év között, nőket 16 és 30 között (természetesen azokat, akik magukat korábban a németességhez tartozónak vallották), 14 napi munkára rendeltek.”

Vöröskeresztes, haza írt levél

Hadifogoly- és civil áldozatok emlékműve az uráli területen (Fotó: Márkus Beáta 2012)

„Nem híresztelték, hogy visznek, mégis kitudódott, hogy viszik a német ajkúakat. De mi arra nem számítottunk, hogy minket visznek. Ugye? Mert mink nem voltunk bundisták, és akkor bátrak voltunk, hogy hát úgysem visznek el. Meg a fiam is két éves volt. 1945. január 26-án, éjfél után 3-kor jöttek a partizánok meg az oroszok és mondták, hogy jöjjünk be velük az iskolába. Ugye a partizánok vezették oda az oroszokat, mert az oroszok nem tudták, hogy hol vannak a németek.”

A délszláv közigazgatásról dokumentumok hiányában keveset tudunk, de valószínűnek tűnik, hogy ők a saját és a szovjet érdekeket helyezték előtérbe a települések magyar és német lakóival szemben, akikkel távolságtartóan, sőt sokszor ellenségesen viselkedtek. Voltak azonban kivételek is. Csátalján például máig tisztázatlan, miért nem deportáltak senkit, noha a község lakóinak 90%-a német anyanyelvű volt. A visszaemlékezések alapján ebben a helyi bírónak, Müller Lőrincnek és a délszláv településvezetőnek volt a legnagyobb szerepe.

„Egyszer csak kinyílt az ajtó és bejött a kisbíró. Amikor meglátott engem a férfiak között, megkérdezte: »Gyermek, te mit csinálsz ott?« Majd: »Várj csak, mindjárt megoldjuk.« Hamarosan láttuk az ablakból, hogy a partizánok összegyűltek a piactéren és meglepő módon kiürítették azt. Nemsokára bejött a kisbíró a helyi parancsnokkal. Azt mondták nekünk, mi hazamehetünk. Később megtudtuk, hogy a parancsnok, Zomborcsevics egy garai bunyevác volt, aki nagyon sokat tett a csátaljai lakosságért. A partizánok egyszerűen kinevezték parancsnoknak. Azt is mondták, hogy neki köszönhető, hogy egy csátaljai se hurcoltak el kényszermunkára Oroszországba.”

Hogy mi történt pontosan, azt a források alapján nem lehet megállapítani. Nem zárható ki azonban, hogy a frissen kinevezett előjárónak volt elég hatalma és lehetősége arra, hogy megmentse a helyieket. Állítólag Garáról származott, egy évszázadok óta multietnikus községből. Lehetséges, hogy Zomborcsevicsnek jó tapasztalatai voltak a német lakossággal, és ez vezetett oda, hogy Csátalján a helyiek érdekében lépett fel ahelyett, hogy kiszolgáltatta volna őket a szovjet megszállóknak.

Az ismert források alapján a vizsgált térségből a következő létszámokat deportálták a Szovjetunióba:

Bácsalmási járás	448
Bácsalmás	286
Csikéria	15
Katymár	44
Kelebia	12
Kunbaja	61
Madaras	30
Bajai járás	636
Bácsbokod	72
Bácsborsód	10
Csávoly	40
Gara	394
Vaskút	120
Baja	?
Jánoshalmi járás	174
Borota	31
Jánoshalma	55
Mélykút	14
Rém	74
Összesen	1.258

A községekben összeszedett csoportokat fegyveresek, általában szintén jugoszláv partizánok kísérték Bajára, ahol gyűjtőállomást hoztak létre a térségből összeszedett embereknek. Az első csoport Garáról érkezett december 28-án, nekik még napokig ott kellett várniuk a gyűjtőhelyen a többi községből érkezőkre. Január első napjaiban Baján egy rögtönzött orvosi vizsgálatot tartottak, melynek során a szovjet katonák néhány egyértelműen munkaképtelen személyt kiválasztottak és hazaküldtek. A többieket a vasútállomásra kísérték, ahol fűtetlen, zárt marhavagonokba kényszerítették őket, és megkezdődött a közel egy hónapos útjuk az ismeretlenbe. Az első transzport a térségből január 6-án indult el kelet felé, ezt a következő hetekben még több csoport követte. Mind az út, mind a kinti lágerek körülményei olyan embertelenek voltak, hogy a deportálás következtében minden harmadik elhurcolt életét veszítette. A kényszermunka éveit nem célozom e tanulmány kereteiben bemutatni, mivel arról sokkal hi-

telesebben számolnak be azok az interjúk, amelyek a túlélőkkel készültek.

Fontosabbnak tartom ellenben a felelősség kérdését felvetni. Azok az emberek, akik részt vettek a deportálás végrehajtásában, osztoznak egyben a következmények miatti felelősségen is. A szovjet deportálási parancsot teljesen megtagadni, illetve letagadni, hogy a térségben élnek német emberek, aligha lehetett volna – noha Csátalja példája azt mutatja, hogy bizonyos mozgástér még erre is kínálkozott. A legtöbb községben ellenállásnak azonban nyoma sem volt, épp ellenkezőleg: néhány nap leforgása alatt emberek százeit azonosították német származásúként, majd előállították és elszállították őket. Ez a helyi viszonyokban magukat kevésbé kiismerő szovjet katonáknak aligha sikerült volna ilyen gyorsan, ha nem kapnak hozzá segítséget.

Felelősség terheli a végrehajtásban közreműködőket azokért az esetekért is, amikor a szovjet rendelkezést túlteljesítve a korhatárból kilógó vagy beteg embereket, terhes nőket is összeszedtek. Az szinte biztos, hogy ezek az emberek tudták, hogy az összefogdosott embereket a Szovjetunióba fogják szállítani. A tájékoztatás, figyelmeztetés azonban elmaradt – így a lakosságnak nem volt lehetősége elmenekülni, elbujdosni, de még megfelelően felkészülni, elégséges felszerelést vinni, és a családtagoktól búcsút venni sem. Az otthon maradt hozzátartozók többnyire 1945 végén, az első betegszállítmánnyal hazaérkezőktől szereztek csak bizonyosságot arról, hol vannak a szeretteik – vagy éppen arról, hogy azok életüket vesztették a szovjet lágerekben.

A Kárpát-medencei elhurcolásokat – vagy ahogy a köznyelv gyakran nevezi, a „malenkij robotot” – számos kutató szovjet bosszúként értelmezi a német, illetve magyar lakosság ellen. Ennek kutatása az utóbbi években, évtizedekben számos fontos eredményre vezetett, így egyre többet tudunk az 1944/1945-ös szovjet megszállás kaotikus időszakáról. A helyi szint eseményeinek feltárása azonban sok régióban még nem történt meg, így az is a kutatás fehér foltja, hogy a végrehajtás során egyes csoportok a szovjet parancsot saját megtorló akciókra használták ki. Az ilyen esetek sorába illeszthető be az a támogatás is, amit az Észak-Bácskában a jugoszláv partizánok, a helyi besúgók és a katonai közigazgatás tagjai nyújtottak a szovjet félnek a deportálás során. Csak az ilyen esetek mélyreható feltárása után remélhető, hogy a 20. század történetének ezt a sötét fejezetét az érintett társadalmak több mint 75 év elteltével feldolgozzák. ■

Anyámmal beszélni

Kárpáti Jonatán

■ Meg kellene kérdezni anyámat.

Sokszor eszembe jut, hogy mostanában mindent elfelejték. Főleg régi dolgokat, leginkább távoli (és közeli) rokon öregasszonyok nevét, és távoli rokon öregasszonyok férjeinek nevét és távoli rokon öregasszonyok gyerekeinek és menyeyeinek és vejeinek és egyéb le- és főleg felmenőági rokonainak nevét.

A nevekkal vagyok bajban. Az arcokat csak néha felejtem el, a hangokat soha. Sőt, az arcok nem is elfelejtődnek, csak valahogy szétesnek, pontosan úgy, ahogy az idős emberek ábrázatával ez a valóságban is megtörténik. A szemek kifakulnak, az orr hajlata, az áll szögletessége, a fülek koponyával bezárt szöge valahogy mind-mind feloldódik valami megfoghatatlan és ködös szellemarcú emlékegyvelegben, de egy-egy részlet, néha a szájak vonala – amely hol szigorú, keskeny, mint a késpenge, hol mosolygós, olykor bajusz takarja, de általában közös bennük a mögöttük lapuló műfogsor –, néha valami más megmarad; gesztusok, fintorok, ráncok, májfoltok és bibircsókok örökre az emlékeimbe vésődtek, tudom viselőik hovatarozását, ismerem unokákat és dédunokákat, talán még arra is emlékszem, hová temették őket, fülemben cseng göcögős nevetésük, felidézem százszor hallott történeteiket, száraz, érdes kezük érintése itt bizserog a bőrömmön, csak a nevek... Azok tűnnek el rendre.

Meg kellene kérdezni anyámat.

Mégsem járja, hogy emberek (még ha csak távoli rokon öregasszonyokról és férjeikről és gyerekeiről, menyeyeiről és vejeikről, valamint egyéb le- és főleg felmenőági rokonairól van is szó), akik valaha voltak valakik, névvel pontosan meghatározott egyének, egyszerre csak áttetsző árnyakká váljanak, akiknek már nevük sincs, anekdotikusan fel-feltűnnek egy-egy családi beszélgetésnél, ahol jó esetben átmenetileg visszakapják ugyan a nevüket, de már egyre inkább csak történetekké formálódnak, a név újra meg újra leválik róluk, aztán végül senki nem tudja, hogy Gizi néni vagy Juliska néni vagy Lajos bácsi, csak annyi marad, hogy igen, valakivel megesett ez vagy az a nevezetes esemény, és a legöregebb élő családtag is bizonytalanul válik az illető pontos elhelyezéséről térben és főleg időben, végül aztán nem is emlegeti őket többé senki, mert elillannak, mint hajnali pára a ködös augusztus végi reggeleken. Mondom, meg kellene kérdezni

anyámat, ő biztosan tudná a régi emberek nevét, sőt, a régi emberek felmenőinek és azok felmenőinek nevét is, bár meglehet, hogy néhányan már anyám emlékeiben is csak tántorgó szellemalakok lennének, és mindegy is, mert anyámat már nem tudom megkérdezni, elment rég, elindult azon az úton, ahol az emberekről leválik a név, hiszen ő is elsüllyed a múltban, emlékké fakul; „Ilonkám”, így hívta öreganyám még hetven-akárhány éves korában is, öreganyám, a Kati mama, akit névről még a gyerekeim ismernek ugyan, de ha nem mesélek róla többet, még többet, újra meg újra, akkor eltűnik ő is meg Ilonka is, nem marad más, csak az egyre halványuló történetek, amikből lassan kiszivárog az élet, mint ahogy a nevek viselőiből is eltűnt lassan vagy hirtelen, de mindenképpen visszavonhatatlanul.

És akkor mi van, ezt mondtuk húsz vagy harmincévesen, erőtől és lélettől telten; és akkor mi van, ilyen az élet, elmegyünk mindannyian, ne ezzel foglalkozunk, *carpe diem*, annyi dolgunk van, nem érünk rá régi idők emlékeit dédelgetni.

Aztán évtizedekkel később egy hajnalon azon gondolkodom, hogy mennyi embert veszítettem már el így, és vajon még hányat fogok?

Meg kellene kérdezni anyámat, vagy akárki mást, akit még lehet, mert az mégsem járja, hogy valakik, akik most még itt élnek közöttünk, névvel pontosan meghatározott egyének, öregasszonyok és öregemberek, és azok gyerekei, vejei és menyei, egyszerre csak imbolgó jelenésekké változnak, és lassan tovalibbenjenek, mint a hajnali köd a párától terhes augusztus végi reggeleken...

Közhely, hogy az emberek addig élnek, amíg valaki emlékszik rájuk (én szeretem a közhelyeket, régi, kipróbált igazságok válnak csak azzá), szóval emlékezni szeretnék, igen, határozottan életpárti vagyok, nézzünk hát vissza, hadd éljenek még kicsit köztünk a régen és nem régen elmentek, a szétesett arcok kapják vissza eredeti kontúrjaikat, nevensenek és sírjanak velünk, élőkkel; ünnepeljünk mind, öregek és fiatalok együtt, emlékezzünk az életre, ami valahogy mindig több és mélyebb, mint a halál, több és mélyebb, de egyben ijesztőbb is; életre ítelt rabként a mi vállunkat nyomja a batyu, amit az elmentek már nem cipelnek tovább: múlt és jelen, öröm és bánat, hideg és meleg, mosoly és könny, zaj és csend, fájdalom és enyhülés, kín és gyönyör, tűz és víz, béke és háború, ború és derű, fény és árnyék, születés és halál – emberi lét.

Meg kellene kérdezni anyámat, de talán nem is a nevekről, hanem arról, hogy mégis, mire jó ez az egész; mondom, meg kellene kérdezni, ha az utcán összefutnék vele, biztosan megállítanám, azt hiszem, anyám nem szólna semmit, csak nézne, élet lenne a szemében újra, élet, amit egyszer már láttam elillanni azokból a szemekből, de most csillognának ismét, hallgatna, de mindketten pontosan értenénk, mit mond ez a csend és a nézés, aztán megfordulna lassan, tovatűnne, mint tétova köd a párás augusztus végi hajnalokon, és mindez már semmit nem számítana, mert ha egyszer találkozta a válasszal, akkor nem kell többé faggatózni.

Jó, hogy végül megkérdeztem anyámat. ■

Sipos Loránd grafikája

Mesélő bajai sírkövek 3.

Barátnők sírja a Józsefvárosi temetőben

Jász Anikó

■ A bajai Józsefvárosi vagy más néven a Fölvégi temetőben egymás melletti sírban 86 éve alussza örök álmát két 15 éves kislány, *Kókai Katóka* és *Elketz Irénke*. A temető nyugati oldalán, a ravatalozó mögött a legszélső sorban, kissé elkülönülve áll egymás mellett a két különböző síremlékük. A két kislány tragikus vonatbalesetben vesztette életét.

1935. március 31-én, vasárnap délután a bajaszentistváni vasúti híd közelében a sínek mellett játszott a két kis barátnő. Önfeledt játékaik közben át akartak futni a síneken, de későn vették észre a közeledő vonatot. A pécs-bajai személyvonat mozdonyvezetője a kanyarodó szerelvényt hiába fékezett, a tragédiát már nem tudta elkerülni. *Elketz Irénke* teste végzetesen összeroncsolódott, *Kókai Katót* kórházba szállítás közben a mentőautóban érte a halál. A helyszínre érkező rendőrök a mozdonyvezető kihallgatása után megállapították, hogy a gyerekek figyelmetlensége okozta a tragédiát, a bajai vasútállomástól mintegy 200 méterre, az éppen kanyarodó, robogó vonatot már lehetetlen volt lefékezni.

A városban nagy általános részvétet váltott ki a gyászoló családok felé az értelmetlen halált okozó gyermekbaleset. Április

Kókai Katóka és Elketz Irénke sírja a Józsefvárosi temetőben (fotó: Jász Anikó)

2-án kedden, közös temetésen búcsúztatták el a kislányokat. Különösen mély részvét nyilvánult meg *Elketz Irén* édesanyja felé, aki egy évvel korábban vesztette el férjét. A *Kókai* szülők mellett *Katókát* 13 testvére is siratta a temetésen. Két zenekar kísérte a virágokkal teli koporsókat. A temetési menet fél ötkor ért a vasúti hídroz, ugyanabban az időpontban, amikor a baleset történt. Így a menetrend szerint éppen akkor érkezett oda a pécs-bajai vonat, úgy, mint a baleset napján is. A mozdony lelassított, a mozdonyvezető és

a fűtő pedig sapkáját levéve búcsúzott el a kislányoktól. A családok megegyeztek, hogy nem választják el egymástól a tragikus sorsú barátnőket, egymás melletti sírba helyezték őket a baleset helyszínéhez közeli Fölvégi temetőben.

Kókai Katóka egy nemrég felújított síremlék alatt, egy nőrokona mellett nyugszik. A mellette lévő sírhant már kissé megfogyatkozott az idők folyamán. Rajta az egyszerű fém kereszten két ovális névtábla őrzi *Elketz Irénke* és édesanyja, *Elketz Ferencné* emlékét. ■

Érintő szóval

Emesz Margit

Ősz van
Pergő levelekkel
Sodor a szél
Keresztek
Utak
Valakit keresek
Gyertyát gyújtok
Virágom adom
Lelkem rezdülő képek
Erősen akarom
Fájdalommal látni
A hűtlen elmenőket
Ahogy évek múlnak
Napok
Sercegő szavakkal intenek
Más alakot ölt ma a szeretet

Engedjétek
Hogy ma
Egymáshoz
Közelebb lehessünk

Október-november

Emesz Margit

A fák alatt koporsók kuporognak
Koporsók pironkodnak a még élők előtt
Bújni mélyebbre a hantok mélyén
Állomások a még élő képeken
Megkapott megkopott életek darabjai
Szóródtak szálszálként lábuk elé
Éjszakai vonat lelkek robog valahol
Utoljára száguldó fák zúgtak
Hajnaltal látlak még téged azt hiszem
Éjfélkor már készülődött életét adni
Robog világosság erejével
Fagyos kopogós az út ahogy a tél
Kabátom összebb húzom ahogy ők odalenn
Fázom és a szavak is fogytak
Csendben ültek velem a padokon
Küldtek haza mert ők már mennének lassacskán
Karácsonykor újra látjuk egymást

A Bajai Honpolgár

friss számai városunkban jelenleg az alábbi helyeken vásárolhatók meg

Ady Endre Városi Könyvtár,
Munkácsi Mihály utca 9.
CBA Belvárosi ABC,
Eötvös utca 1.
Cserba Optika,
Batthyány Lajos utca 18.
Líra Könyvesbolt,
Déri Frigyes sétány 5.
Tourinform Iroda,
Baja Marketing Kft,
Szentháromság tér 11.
Gazdabolt
(Baja, piaccsarnok)

Hogyan tovább, Kincses Bácska?

Gondolatok Baja város és térsége gazdaságfejlesztési lehetőségeiről

Pozsgai Imre

agrármérnök, közgazdász

■ Forr a világ körülöttünk, mozgásban van minden. Térségek, országok, sőt kontinensek gazdasága és társadalmi emelkedik fel a szemünk előtt akár néhány évtized alatt, vagy éppen ellenkezőleg: indul hanyatlásnak, gazdasági, kulturális befolyása visszaszorul. Tehet-e valamit az egyén, tehetünk-e valamit mi magunk annak érdekében, hogy lakóhelyünk, környezetünk inkább nyertese, mint vesztese legyen ennek a folyamatnak?

Ha egy város vagy térség gazdaságának fejlesztési lehetőségeiről gondolkodunk, hamar egyértelművé válik, hogy a felmerülő ötleteket, javaslatokat célszerű egy komplex gazdaságfejlesztési programba illeszteni. Szerencsés, ha ez a program konzisztens, vagyis elemei összhangban vannak egymással, és az is fontos, hogy a stratégiai, taktikai és operatív részek egymásra épüljenek. A programnak kell, hogy legyen egy fő üzenete, vezérgondolata, amely kiemeli a lényegét, meghatározza a főcsapás irányát, leírja, honnan jövünk, hol tartunk, és kijelöli a célt, ahová eljutni szeretnénk.

A következőkben egy ilyen vezérgondolat meghatározására teszek kísérletet.

Fontos, hogy megtaláljuk és felismerjük azokat a természeti adottságokat, történelmünkéből és kultúránkból fakadó hagyományokat, melyek a város, a térség erősségei lehetnek. Ha felismertük ezeket az adottságokat, felmértük jelenlegi helyzetünket, akkor tudjuk céljainkat is világosan megfogalmazni.

Így léphetünk be a tőke és a javak áramlásának globális folyamatába azzal a reménnyel, hogy az erőforrásokért folytatott versenyben az egyenlegünk végül pozitív lesz, azaz több szellemi és anyagi erőforrást vonzunk térségünkbe, mint amennyi elvándorol tőlünk. Ez lehet a biztosítéka annak, hogy a város és térségének fejlődése fenntartható lesz.

A fenntarthatóságnak többféle értelmezése létezik, ezek közül kettőt emelek ki: az *ökonómiai* és az *ökológiai* értelmezést. Ökonómiai, tehát közgazdasági értelemben fenntartható fejlődés alatt azt a folyamatot értjük, amikor a gazdaság tartósan, egyenletesen, válságoktól és hullámváltástól mentesen fejlődik. Az ökológiai értelmezésnek az a lényege, hogy a gazdaság fejlődése nem mehet a természeti környezet rovására. A kívánt fejlődés elérése során nem tehetjük

tönkre szűkebb és tágabb környezetünk egyensúlyi rendszerét, az ökoszisztémát és a biodiverzitást, ami létünk alapja.

I. Alapvetések

1. Baja és környékének gazdasága meghatározó mértékben az agráriumra épül. A városban jelentős gazdasági ágazat az építőipar és a turizmus is, de kétségtelű az agrárbiznisz a meghatározó súlyú. Természetesen nem növénytermesztés és állattenyésztés folyik a városban, de az egyértelmű, hogy a mezőgazdaság bemenő oldalán levő beszállítók és a kimenő oldalon lévő feldolgozó, kereskedő vállalkozások városunk gazdaságának gerincét alkotják, akár az alkalmazottak számát, akár a befizetett helyi adó mennyiségét nézzük. (*Axiál KFT., Mogyi KFT., Dor-Ker KFT., Fitohorm KFT., Greenker KFT., D-E Agrár KFT., TRIGO KFT., Sugo Food KFT., Interseed KFT., Diamant International Malom KFT., Bácska Sütőipari és Édesipari KFT., Tetrabbit KFT., Pick ZRT., Foody Product KFT.* stb.). Ide sorolható a bajai kikötő is, ahol a különböző terminálokon zömében mezőgazdasági termékeket, elsősorban a környéken megtermelt gabonaféléket rakodnak hajóba, és a kirakott áruk nagy részét is a műtrágyák, takarmány-alapanyagok, valamint a takarmánygyártás számára importált fehérjehordozók teszik ki. Jelentős a kapcsolódó szolgáltatásokat végző cégek tevékenysége, mint a szállítványozás, szaktanácsadás, hitelközvetítés stb.

Kijelenthetjük, hogy az agrárgazdasághoz kapcsolódó vállalkozások ilyen arányú jelenléte városunkban nem a véletlen műve, hanem egyértelműen az éghajlati, természeti adott-

ságokra és az ezek révén kialakult gazdasági hagyományokra, felhalmozott ismeretekre, tapasztalatokra épül.

Napjaink vezértémája, a koronavírus-járvány különös aktualitást ad ennek, hiszen rávilágít, hogy a nemzetgazdaság egyes ágazatai mennyire sérülékenyek lehetnek, és a konjunkturális ingadozások mellett akár egy járvány is instabilitást, jelentős visszaesést okozhat bennük. Szomorú példa volt erre az elmúlt időszakban a vendéglátás és a turizmus. Ugyanakkor észre kell vennünk, hogy az élelmiszer-gazdaság kevésbé érzékeny ezekre a kedvezőtlen hatásokra. Meggyőződésem, hogy a jövőben a vidék felértékelődik, az agrár- és élelmiszer-gazdaság jelentősége pedig növekedni fog a nemzetgazdaságon belül.

2. Ha azt szeretnénk, hogy a gazdaság fejlődése hosszú távon is fenntartható legyen, akkor alapoznunk kell ezekre az adottságainkra, gazdasági hagyományainkra. Városunk gazdaságtörténetének utóbbi 3-5 évtizedét vizsgálva azt látjuk, hogy egyes, korábban virágzó, sok embert foglalkoztató üzemek, sőt teljes ágazatok leépültek, eltűntek, míg mások szinte a semmiből, néhány évtized alatt emelkedtek fel és váltak európai mértékkel mérve is jelentős vállalkozássá. A leépülések oka részben a világgazdaság változásából fakad, részben pedig a hazai rendszerváltozás, a tulajdonviszonyok megváltozásának következménye, de kijelenthető, hogy azokat az ágazatokat, üzemeket fújta el a változás szele, amelyek nem kötődtek szervesen a helyhez, ahová valamilyen érdek vagy politikai szándék miatt kerültek.

Az is látszik azonban, hogy a fentiekkel ellentétben az agráriumhoz kapcsolódó vállalkozások nyertesei lettek ennek a változásnak. Ők azok, akik dinamikus fejlődést produkáltak, és mivel tevékenységük a helyi adottságokon, kiváló éghajlati- és talajviszonyokon, vízellátottságon, évszázados szakmai hagyományokon és ismereteken alapul, van esélyük arra is, hogy versenyképességüket, fejlődési dinamikájukat hosszú ideig megőrizték, tartósan legyenek biztos bázisai városunk és a térség fejlődésének.

3. Munka- vagy tudáslapú társadalom?

Bár a politika gyakran szembe állítja ezeket a fogalmakat, könnyű belátni, hogy mindkettőre, a munkára és a tudásra egyaránt szükség van, ezek egymást feltételező, kiegészítő fogalmak. Nincs munka tudás nélkül, és nincs tudás munka nélkül. Preferenciáink persze lehetnek, és kell is, hogy legyenek. Egy térség megmaradásának, fejlődésének alapja, hogy az ott élőknek legyen munkája, megélhetése. Fontos tehát, hogy előnyben részesítsük az élőmunka-igényes ágazatok fejlesztését. Az agráriumon belül ilyen ágazat az állattenyésztés, a kertészet, a gyümölcs- és zöldségtermesztés, valamint a feldolgozó- és szolgáltatóipar.

A végtermékben megjelenő magasabb élőmunka-hányad nagyobb hozzáadott értéket, nagyobb árbevételt és ebből fakadóan nagyobb helyben maradó jövedelmet is jelent.

De legalább ilyen fontos kérdés és egyben feladat is, hogy képesek vagyunk-e növelni a hozzáadott értéken belül a szellemei hozzáadott érték arányát. A magasabb szellemi hozzáadott érték az, amitől újszerű, innovatív, könnyen és nagyobb jövedelemhánnyal lesz értékesíthető egy termék.

A természeti adottságok és a munka

mellett tehát kiemelkedően fontos az innováció, a tudás beépülése a termelésbe és szolgáltatásokba, mert e három tényező a tartós fejlődés alapja.

II. Mit tehet a város?

Időről időre felmerülő kérdés, hogy a helyi politikum, a város vezetése tehet-e valamit, és ha igen, mit, a gazdaság fejlesztése, a munkahelyek számának növelése és a helyben maradó jövedelem bővítése érdekében. Növeli a kérdés fontosságát, hogy a lakosság részéről mindez elvárásaként fogalmazódik meg.

Abban konszenzus mutatkozik, hogy a város maga ne vállalkozzon, ne teremtsen konkurenciát – ráadásul közpénzből – azoknak a vállalkozásoknak, amelyek saját tőkéjük felhasználásával, azt kockáztatva működnek, teremtenek munkahelyeket és fizetnek helyi adót.

A város tehát ne vállalkozzon, de legyen vállalkozóbarát! Hogy mikor nevezhetünk egy adminisztrációt vállalkozóbarátnak, az összetett kérdés, most csak egy dolgot emelek ki: a város vezetése a helyi adóbevételek felhasználásakor, a közfeladatok ellátásakor, ahol csak lehetséges, lépjen fel megrendelőként a helyi vállalkozások felé, elősegítve, támogatva ezzel azok fejlődését.

Azon túl, hogy a város vezetése a közpénzek elköltésekor preferálja a helyi vállalkozásokat, lehetnek olyan, a város által vállalható, közösségi érdeket szolgáló tevékenységek, melyek támogathatják a helyi vállalkozások működését, esetleg vonzerőt jelentenek betelepülő cégek számára.

A következőkben két ilyen lehetséges programra teszek javaslatot.

1. Brand építése és minőségbiztosítás

– Városunkhoz, illetve környékéhez köthető a „Bácska” név. Ez a tulajdonnév egy földrajzilag, történelmileg meghatározott tájegység elnevezése, azonban bevezetett márkanév is egyben. A „bácskai” jelzőnek üzenete van, ma is valamilyen pozitív minőséget jelent, mégpedig úgy, hogy nem a jól fizetett, ám kevésbé gátlásos marketing-menedzserek verték bele sok pénzt a fejünkbe, hanem évszázadok során alakult ki, nyilvánvalóan azért, mert az innen, a Bácskából származó mezőgazdasági termékek, élelmiszerek hagyományosan megbízhatóak, jó minőségűek voltak.

A brand persze önmagában nem elég. A mögöttes lévő, az általa megjelenített, megbízhatóan magas minőséget folyamatosan biztosítani, azt garantálni, igazolni kell, ezért javasolom egy komplex minőségbiztosítási rendszer kidolgozását.

Az élelmiszer-előállítás minden fázisának megvan már a maga minőségbiztosítási rendszere, ám ezek a rendszerek többnyire függetlenek egymástól. Létre kell hozni egy egységes, közös audit alá rendelt, komplex, általánosan alkalmazható minőségbiztosítási rendszert, amely összeköti a meglévő alrendszereket, igazolja a termék eredetét, és a termék-előállítás teljes folyamatára kiterjedő egységes szemléletet, szakszerűséget mutat. Ennek a komplex minőségbiztosítási rendszernek a kialakítása és működtetése szép városi feladat lehet.

2. Innováció – Az innováció szerepét nem kell hangsúlyozni. Sokan és sok helyen beszéltek, beszélnek róla. Innováció nélkül nincs fejlődés. Időről időre felmerül politikai szándék is az innováció elősegítésére, de ezek a törekvések mintha nem lennének elég eredményesek. Úgy tűnik, hogy az innováció legtöbbször csak alkalmanként, szigetszerűen, a személyi és tárgyi feltételek szerencsés egybeesése esetén valósul meg, de nem válik rendszeressé.

Az innováció lényege, hogy a termék-előállítás során a felhasznált alapanyagokon, munkán és energián túl minél több tudás, gondolat épüljön be a végtermékbe, a hozzáadott értéken belül növekedjen a szellemi hozzáadott érték aránya.

Az elszigetelt egyedi ötletelésen túl szerencsés volna, ha az innovációt folyamattá, rendszerré tudnánk alakítani. Segítené a probléma megoldását egy olyan fórum létrehozása, ahol a tudás és a termelés szereplői rendszeresen találkoznak egymással, megismerik egymás munkáját, gondolatait, így képesek lesznek hatni egymásra. A kutató kutatási területet láthat a termelőben, a termelő pedig ötletet, ismereteket, szellemi hozzáadott értéket kaphat a kutatótól. Ehhez rendszeres találkozás szükséges, és éppen ez az, amit egy város nyújthat. Létre kell hozni, majd működtetni a *Bajai Élelmiszer-gazdasági Innovációs Fórumot*.

Adódik a lehetőség, hogy a „Bácska” márkanév felélesztésével, tartalommal való megtöltésével elinduljunk egy olyan úton, amely a helyi, agráriumhoz kapcsolódó ágazatok, elsősorban az élelmiszeripar fejlődéséhez vezet, és ami reményeink és szándékunk szerint a beszállítói kap-

csolatokon és a tudásbázis által generált innováción keresztül egyben az egész területi egység, a Bácska fejlődését segíti majd elő.

Olyan folyamatot indíthatunk el, amely az érzékeny vásárlók helyett a minőségérzékeny vásárlók figyelmét kelti fel a Bácskából származó termékek iránt, de az igazoltan magasabb minőség révén javítja a hagyományos mezőgazdasági termékek (gabona, hús, tej) piacra jutási esélyeit is. Ezzel a programmal Baja város együttműködési lehetőséget, közös, aktív fellépést kínál a már itt működő és az ide települni szándékozó vállalkozások számára. Ez a folyamat erősíteni fogja a környező települések kötődését Bajához, és viszont; egyértelművé válik, hogy a város sem létezhet a vidék nélkül, gazdasági és társadalmi centrum szerepe csak ebben a közegben értelmezhető. ■

Online előfizetési lehetőség!

Tisztelt Olvasónk!

Szívesen olvasná vidéken lapunkat, de sokallja a postaköltséget? Külföldön sem szakadna el a Bajai Honpolgártól? Van megoldás!

A 2019-es naptári évtől lehetőséget biztosítunk lapunk online előfizetésére is. A szolgáltatást igénybe vevők webböngészőjük segítségével a világ bármely pontjáról már a megjelenés napján hozzáférhetnek aktuális számunk teljes tartalmához. Ehhez csupán annyi kell, hogy a kedvezményes **5 000 Ft-os** előfizetési díjat befizessék a Bajai Honpolgár Alapítvány számlaszámára (az Alapítvány számlaszáma: **OTP BANK NyRt. Bajai Fiókjá 11732033 20030119**), majd a befizetést igazoló csekkszelvény vagy a banki utalást igazoló kivonat másolatát e-mailen juttassák el az **elofizetes@bajaihonpolgar.hu** címre.

A befizetési díj jóváírását követően e-mail címükre elküldjük jelszavukat (ezt később tetszőlegesen megváltoztathatják), és e-mail címük, valamint a jelszó megadását követően honlapunkon (**www.bajaihonpolgar.hu**) keresztül már hozzá is férhetnek minden lapszámhoz.

Honlapunkon jelenleg kísérleti mintaszámot tekinthetnek meg, amelyen tesztelhetik szolgáltatásunkat. Amennyiben hibákat tapasztalnak, kérjük, jelezzék azokat a fent megadott e-mail címen. Kérdéseiket, javaslataikat egyaránt szívesen fogadjuk.

A Bajai Honpolgár szerkesztősége

Adalék a Bajai (Felső-bácskai) Olimpikonok Falához

2. rész (1972-2021)

Mayer János

■ 1972-ben, Münchenben szerepelt olimpián a sportlövő **Marosvári Kornél** (1943–2016), aki a szabadpisztoly 50 méteres versenyszámában végzett a 7. helyen. A katonacsaládból származó sportoló pályája is Bajáról indult, onnan került előbb az *Egyesített Tiszti Iskola (ETI)*, majd 1968-tól a *Bp. Honvéd* egyesületéhez. 1965-től volt válogatott, több pisztolyos versenyszámában is versenyzett. Legnagyobb sikerét 1970-ben, Phoenixben érte el, ahol légpisztollyal egyéni világbajnok lett, 1969-ben a csapattal volt EB-bronzérmes, több egyéni pontszerző helye is volt kontinensbajnokságokról. Később edzőként is működött, és a Nemzetvédelmi Egyetemen oktatott. Kisbéren telepedett le, egy ottani honlap már születési helyeként is ezt tünteti fel, de ő bajai származására büszke maradt.

Az öttusázó **Villányi Zsigmond** (1950–1995) hercegszántói sokác családban született (eredeti neve *Gyurity Zsivko* volt), igaz, családja hamar a fővárosba került. Az öttusával 12 évesen ismerkedett meg, és ritka módon úgy, hogy korábban egyik részsportágát sem űzte. Ennek ellenére mindegyik diszciplínában kiemelkedő teljesítményre volt képes. Pályája rövid idő alatt meredeken emelkedett: 1968-ban ifjúsági, 1969-ben junior, 1971-ben pedig felnőtt országos öttusabajnok lett. 1969-ben megnyerte az első Ifjúsági Barátság Versenyt Szófiában, egy évvel később pedig a junior világbajnokságon győzött. 1971-ben San Antonióban a felnőtt világbajnokságon egyéniben és csapatban is ezüstérmet szerzett. A müncheni olimpián egyéniben a 12. helyen végzett (a számat *Balczó András* nyerte), a magyar csapattal – *Balczó és Bakó Pál* társaként – pedig ezüstérmet szereztek

a szovjetek mögött. Későbbi pályájának legnagyobb sikere az 1974-es, csapatban szerzett világbajnoki ezüstérmes volt. 1977-ig volt válogatott kerettag, utána egészségügyi okokból hamar visszavonult. Ezt követően edzőként dolgozott a Csepelnél, majd az öttusa-válogatott vívómestere lett. Több tanítványa (*Fábián*

László, Martinek János, Sárfalvi Péter, Mizsér Attila, Hanzély Ákos) szerzett olimpiai vagy világbajnoki címet, 1991-től Olaszországban dolgozott. A korán elhunyt sportember emlékére a magyar utánpótlás-bajnokság, a Villányi Zsigmond-emlékverseny őrzi.

A kézilabda 1972-ben szerepelt először az olimpiai játékok műsorán, és Magyarország csapata mindjárt kvalifikálta is magát, bár a szereplése nem volt átütő siker: a magyar gárda 8. helyen végzett. Ennek a csapatnak a tagja volt **Horváth József** (1947–), aki Bátmonostoron született. Ő 1966-ban mutatkozott be a Győri ETO csapatában, s a kiváló kapus innen került be a válogatottba is, ahol összesen 157-szer szerepelt. Müncheni részvételével ő volt a a később nagy sikereket arató győri klub első kézilabdás olimpikonja. Edzőként is az NB-I-ben dolgozott, kisebbik lánya, *Roxána* maga is első osztályú játékos volt. További érdekesség vele kapcsolatban, hogy az egykor *Alibi* beceneven ismert játékos a nagypja *Roberto Carlos* brazil futballista magyar fiának.

Ódor Lajos a tatai tavon készül az olimpiára (1980)

esélye lett volna a válogatottságra, ám az új hazájában rendezett olimpián 38 évesen lehetősége nyílt az olimpiai szereplésre. A kanadai kardcsapattal – amelyben egyébként még egy magyar emigráns, a kolozsvári *Nagy Imre* is szerepelt – holtversenyben a 9. helyen végeztek Montrealban, az egyéni versenyben egy győzelmet aratva Urbán a 35. helyen végzett. A rendszerváltás után Urbán Péter hazatelepült Magyarországra, és rendszeres résztvevője volt a veterán vívóversenyeknek. Baján 2017-ben megkapta az 1956-os Forradalom Emlékdíját. Kalandoktól sem mentes élettörténetét *Illúziók nélkül – Egy életút Bajától Torontóig* címmel jelentette meg.

A moszkvai olimpián (1980) a gerelyhajító **Janák Mária** (1958–) képviselte a bajai színeket. Szó szerint is, hiszen ebben az időben a *Bajai SK* versenyzője volt. (Pályafutása későbbi szakaszában a Csepel színeiben is versenyzett.) *Szatmári János és Máriy János* tanítványa az olimpia évében javította egyéni csúcását 61 méter fölötti eredményre, és ezzel került be az olimpiai csapatba. (Európa-bajnokságon már szerepelt korábban.) Moszkvában a selejtezőben 57,80-at dobott, és ezzel éppen kicsúszott a 12-es döntőből, a 13. helyen végzett. (Egyéni csúcásával a 8-9. helyre lehetett volna esélye a bojkott miatt foghíjas mezőnyben.) Versenyzői pályafutása végül sorozatos sérülései miatt csak 1987-ig tartott. Ezt követően visszatért Bajára, és az uszoda masszőzeként dolgozott, a versenysporttal teljesen szakított.

Ugyancsak Moszkvában versenyzett az evezős **Ódor Lajos** (1960 –). Ő ugyan Székesfehérvárott született, és 1980-ban az *Agárdi Medosz* színeiben kvalifikált az olimpiára, de később éveken át a *Bajai Spartacus Vízúgy* színeiben versenyzett (majd ugyanott edző-

A müncheni olimpiát megjárta Horváth József (az ülő sor jobbszélén) a Győri ETO kapusaként

ként is dolgozott), így a bajai kötődésű olimpiakon között feltétlenül helye van. Moszkvában az egypárevezős számban állt rajthoz, és végül a 9. helyet szerezte meg. (A döntőbe 6 versenyző került be, Ódor a B-döntőben végzett a 3. helyen egy előfutam, egy középdöntő és egy elődöntő után. A csonka olimpián ebben a versenyszámban összesen 14 egység indult el.) Ódor Lajos különböző versenyszámban összesen 17-szeres magyar bajnok volt, négyszer választották az év evezősének Magyarországon.

Moszkva után két olimpián (1984, 1988) nem volt képviselője városunknak; igaz, Los Angelesben a magyar sportolók egyáltalán el sem indulhattak. 1992-ben indult először olimpián a cselgáncsozó **Pekli Mária** (1972–), aki ezt követően még további négy játékokon vett részt, kétszer magyar (1992, 1996), házasságkötése után pedig háromszor (2000, 2004, 2008) ausztrál színekben. A *Bajai Judo Club*ból induló versenyző (*Gyúró László* tanítványa) a legjobb olimpiai eredményét Sydney-ben érte el, ahol bronzérmet szerzett, Londonban pedig 5. lett. Kivételesen hosszú pályafutása alatt Európa- és világbajnokságokon is szerzett érmeket és értékes helyezéseket, nyert Nemzetközösségi Játékokat is. Magyarországon háromszor volt az év dzsudokája. Bár több mint két évtizede Ausztráliában él, rendszeres résztvevője a bajai nyári dzsudótáboroknak.

1996-ban rajta kívül az úszó **Klocker Edit** (1979–) szerepelt az atlantai olimpián, igaz, a Vaskútól származó, kezdetben a Bajai Spartacus Vízügy versenyzőjeként, *Pass Ferenc* tanítványaként induló sportoló ekkor már a Bp. Spartacusban készült. Az olimpián 100 és 200 méteres pillangóúszásban, valamint a 4×100-as vegyesváltóban állt rajthoz: 100-on a 31., 200-on a 23. időt érte el előfuta-

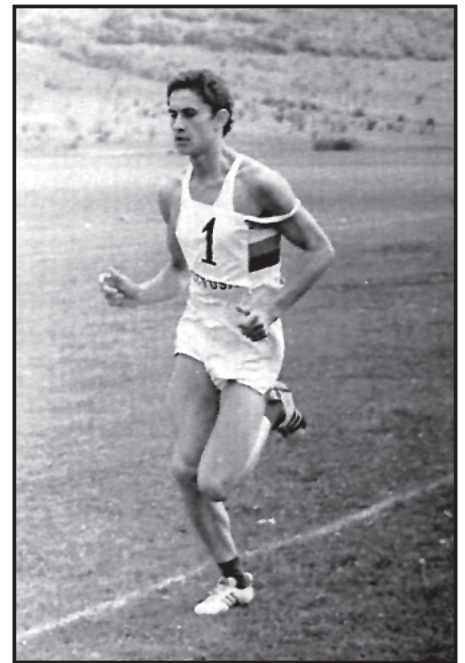
Az atlantai úszó olimpiakon, Klocker Edit

mában, míg a váltóval a 11. helyet érte el. Legkiemelkedőbb nemzetközi eredményét is a váltó tagjaként teljesítette: az 1995-ös bécsi Európa-bajnokságon ezüstérmet szerzett. A 15-szörös magyar bajnok sportoló versenyzői pályafutásának lezárása után az Egyesült Államokban telepedett le.

2004-ben indult először olimpián, és azóta mindegyikre kvalifikált **Hosszú Katinka** (1989–) úszó, aki minden idők legeredményesebb bajai sportolója. Ugyan Pécssett született, de közismert bajai sportcsaládból származik: édesapja, *Hosszú István* válogatott kosárlabdázó, anyai nagyapja, *Bakos László* atléta, majd úszóedző volt. Az összesen 9-szeres világbajnok és 15-szörös Európa-bajnok sportoló ötkarikás szerepléseit sokáig nem kísérte sok szerencse: Athénból, Pekingből és Londonból is érem nélkül tért haza, pedig 2012-ben aktuális világbajnokként már komoly esélyesnek számított. 2016-ban, Rióban viszont hihetetlen teljesítményt ért el az akkor már budapesti klubját képviselő versenyző: 3 arany- (200 és 400 m vegyes, 100 m hát) és egy ezüstérmet (200 m hát) szerzett, a vegyes váltóval pedig a 6. helyen végzett. 2021-ben, Tokióban ezeket a sikereit nem tudta megismételni; a két vegyesúszó számban döntőbe került: az 5., illetve a 7. helyen végzett. Káprázatos pályafutása alatt világ- és Európa-bajnokságokat nyert, többször javított világsúcst, az úszásban szinte minden elérhető címet megszerzett. Hétszer volt az év női sportolója Magyarországon, és négyszer az év úszója díjat világszinten is kiérdemelte. Nagy medencében 35-ször nyert magyar bajnokságot. Budapest és Baja is díszpolgárává választotta, több magas kitüntetés birtokosa. Versenyzői pályája még ma is tart.

Az evezős **Varga Tamás** (1978–) három olimpián is szerepelt (2004, 2008, 2012) a könnyűsúlyú kétpárevezős versenyszámban *Hirling Zsolt* párjaként. Ő ugyan tősgyökeres budapesti, ám 2004 után a *Démász Bajai VSC* versenyzője lett, ahol edzője *Bartos Nándor* volt. Már a bajai klub sportolójaként szerzett világbajnoki címet 2005-ben (Gifu), és nyert Európa-bajnokságot 2007-ben (Poznań). A 2008-as pekingi olimpia komoly esélyeseként említették párosukat, de ott csak a csalódást keltő 14. helyen végeztek. (Előtte Athénban az 5. helyet szerezték meg.) 2012-ben – miután egy ideig más pár oldalán is próbálkozott – a 11. helyet érték el. A sokszoros magyar bajnok Varga hétszer volt az év evezőse, számtalan ergométeres bajnokságot is nyert. Versenyzett egypárevezősben is, 2009-ben világbajnoki 5. helyet szerzett.

A 2008-ban úszásban olimpiakon **Kovács Emese** (1991–) születése okán kapcsolódik városunkhoz, de ő már úszni is Kazincbarcán

A 70-es évek egyik legjobb magyar öttusója, az olimpiai ezüstérmes Villányi Zsigmond

kezdett el, majd 11 éves korától Budapesten élt és versenyzett. A 2008-as eindhoveni Európa-bajnokságon 200 méteres pillangóúszásban szerzett ezüstérme jó ajánlólevél volt a pekingi olimpiára, sokan éremesélyesnek is tartották, ám az olimpián több mint 6 másodperccel elmaradt egyéni csúcstól, ami így csak a 27. helyre volt elegendő. Ezt követően számottevő eredményeket már nem ért el, nem sokkal a londoni olimpia előtt, alig 21 évesen vissza is vonult. (Előtte egy ideig korán elhunyt édesanyja tiszteletére *Vécsei* néven is szerepelt.)

2012-ben, Londonban állhatott rajthoz a középtávú futó **Kazi Tamás** (1985–), aki Baján született, és 14 éves koráig Katymáron élt. Szülei válása után állandó lakcíme volt Baján és Bácsalmáson is, bár az általános iskola után Dunaújvárosba került, és – édesapjához hasonlóan – labdarúgónak készült. Már a Testnevelési Egyetem hallgatójaként, későbbi edzője, *Gyimes Zsolt* tanácsára váltott az atlétikára, amely sportágban 30-nál is több magyar bajnoki címet szerzett, főleg 800 és 1500 méteres síkfutásban és 4×400-as váltók tagjaként. 2009-től rendszeres résztvevője a felnőtt világversenyeknek, ebben az évben országos csúcst futott 800 m-en, és elődöntőbe jutott a berlini világbajnokságon. Londonba is szép reményekkel érkezett, de előfutámában 6. helyen végezve nem jutott tovább. Kazi egészen 2021 nyaráig versenyzett (időközben már senior versenyeken is rajthoz állva), a 800 és 1000 méteres távon jelenleg is ő tartja az érvényes országos csúcst. 2018 után a Ferencváros színeiben sportolt.

2016-ban az ott sikert sikert sikerre halmozó Hosszú Katinka mellett **Faldum Gábor** (1988–) triatlonista képviselte Bajtát a riói olimpián. A *Mogyi SE* eredetileg Érsekcsanádrol származó versenyzője egész pályafutása alatt a bajai klubban szerepelt. Az összesen hétszeres magyar bajnok, négyszer az év triatlonozójává választott sportoló számos világversenyen szerzett értékes győzelmeket és helyezéseket. *Borbély Miklós*, majd *Bajai Péter* tanítványa Rio de Janeiróban a 20. helyen végzett, ami akkor az addigi legjobb magyar férfi eredmény volt a sportágban. (Tokióban ezt *Bicsák Bence* 7. helyezéssel felülmúlta.) Bár a tokiói olimpiára nem tudta magát kvalifikálni, Faldum versenyzői pályafutása máig is tart, és nyilatkozatai szerint bízik abban, hogy még esélye lehet a párizsi indulásra is.

A 2021-re tolódtok tokiói játékokon négy bajai kötődésű versenyző is rajthoz állhatott; erre korábban nem volt példa. Hosszú Katinkán kívül még ketten képviselték az úszókat, igaz, ma már mindketten más város egyesületében sportolnak. **Kalmár Ákos** (2000–) első kiemelkedő eredményeit (ifjúsági Európa-bajnoki arany- és ezüst-érem, junior Európa-bajnoki címek) még a *Bajai Spartacus* színeiben érte el, itt edzője *Pass Ferenc* volt. A felnőtt mezőnyben eddig négy magyar bajnoki címet szerzett. Legkiemelkedőbb nemzetközi eredménye a felnőttek között egy rövidpályás úszó-világbajnokságon elért 7. helyezése volt (1500 m gyors, 2018) a főleg hosszabb gyorsúszószámokban és nyílt vízi úszásban szereplő versenyzőnek. A 2019-es világbajnokságon 12. lett, és olimpiai szintidőt úszott. 2020 óta a veszprémi *Balaton UK* színeiben szerepel. Tokióban 800 és 1500 méteres gyorsúszásban állt rajthoz, és – egyéni legjobbjától elmaradva – mindkét számban a 22. helyen végzett.

Csak a 4×100 méteres vegyes mix váltóban szerepelt Tokióban a szintén bajai gyökerekkel rendelkező **Gyurinovics Fanni** (2001–). A magyar staféta a 15. helyen végzett az olimpián debütáló versenyszámban. Az úszást Baján elkezdő és hamar nagy tehetséget mutató versenyző családja pályafutását segítő 2011-ben Budapestre költözött, ám az azóta eltelt időben többször is klubot és edzőt váltott: úszott a *Jövő SC*, a *Vasas*, az *UTE*, a *Győri Úszó SE*, az *MTK* színeiben is. (Az olimpián a Vasast képviselte.) Az első-sorban gyors- és vegyesúszásban szereplő sportoló a legnagyobb sikereit főleg váltótagként érte el, 2017-ben kétszeres junior Európa-bajnok lett. Felnőtt egyéni bajnoki címet eddig háromszor szerzett 100, illetve 50 méteres gyorsúszásban. (100-on felnőtt világbajnokságon is szerepelt már.) Bár korábban a „legújabb magyar úszócso-daként”, az „új Egerszegi Krisztinaként” is emlegették, az ehhez kapcsolt reményeket – eddig legalábbis – nem sikerült valóra váltania.

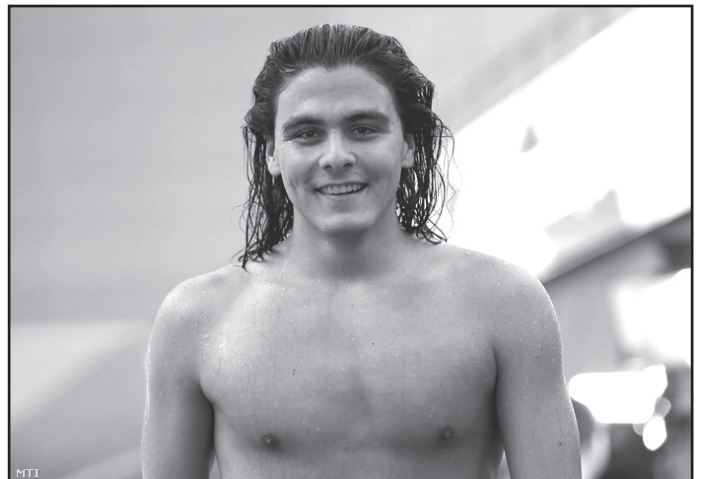
Gálos Roland (1995–) az első bajai, egyben egyetlen magyar ökölvívóként kvalifikálta magát a tokiói játékokra az 57 kg-os súlycsoportban. A *Bajai Felsővárosi Ökölvívó SE* versenyzője (édesapja, *Gálos Tamás* tanítványa) 2013-ban ifjúsági Európa-bajnok volt 60 kg-ban. A felnőtt mezőnyben a legjobb nemzetközi eredményeként nyolcaddöntőbe jutott a 2019-es világbajnokságon. Itthon négyszeres ma-

Minden idők legeredményesebb bajai olimpiaközpontja, Rio háromszoros bajnoka, Hosszú Katinka

gyar bajnok, háromszor nyerte meg a Bocskai-emlékversenyt. Tokiói szereplése a vérmes remények ellenére nem tartott sokáig: első mérkőzésén a kazah *Serik Temirszanov* ellen a második menetben eltört a bordája, és így ellenfele meggyőző fölényrel nyerte meg az összecsapást.

Egyelőre eddig tart a bajai és felső-bácskai olimpiaközpont sora. A maga idejében mindegyikük sportága hazai legjobbjai közé tartozott, és olyat teljesített, amire csak kevesen voltak képesek. Egy közösség fontos jellemzője, hogy megbecsüli kiválóságait, hiszen az ő példájuk bizonyítja: kisvárosból, számos hátrányból indulva is lehetséges ostromolni a legnagyobb csúcso-kat, és ha a tehetség kitartó munkával meg némi szerencsével is párosul, oda is lehet érni. Baja és a Bácska sosem volt a magyar sport kiemelkedő központja – a térség adottságai miatt ez bizonyos sportágakban nem is remélhető –, de épp a fenti példák igazolják: nekünk is van kikre büszkének lennünk. Jó lenne ezeket a neveket egy-egy újságcikknél maradandóbb módon is megörökíteni! ■

Újabb idők olimpiaközpontjai: Faldum Gábor triatlonos Rio de Janeróban, Kalmár Ákos úszó Tokióban állhatott rajthoz

„Taníthatok és zenekarban játszom, ami minden nap elfoglaltságot biztosít..”

Kubán Loránddal kárpátaljai kezdetekről, hegedűoktatásról, bajai hazatalálásról

■ E havi interjúalanyunk életét kisgyerekkora óta meghatározza a hangszeres zené, azon belül is a hegedű szeretete. A hangszerrel ma, jóval a nyugdíjkorhatár felett is oktatja, de gyakran fel is lép vele. Tanítványai közül ma már többen is magas szinten zenélnék. Nem tősgyökeres polgára városunknak, sőt igencsak messziről érkezett ide családjával együtt bő 20 évvel ezelőtt, de azóta nagyon megszerette Baját, és örül annak, hogy idevezérelte a sors. KUBÁN LORÁNDdal, a Szent László ÁMK Lukin László ÉZI és AMI (korábban Liszt Ferenc AMI) hegedűtanárával beszélgettünk.

Zalavári László

■ – Aknaszlatinán születtem (a település Kárpátalján, a román határ mentén, Máramarosszigettel szemben, a Tisza jobb partján található – Z. L.) 1946-ban. Édesanyám, Schroff Júlia háztartásbeli, édesapám, Kubán Béla pedig az Aknaszlatinai Körzeti Kórház főkönyvelője volt, az utolsó tíz évében az Aknaszlatinai Köztársasági Allergológiai Szanatóriumban végezte ugyanezt a munkát. Őt még a „régiben” a Magyar Királyi Pénzügyminiszter nevezte ki pénzügyi díjnoknak. Másodállásban a helyi zeneiskola gazdasági irataival is foglalkozott, és néha elmentem vele én is a tanodába, ahol nagyon színvonalas oktatás folyt a második világháború után, jó zenetanárokkal, sok rendezvénnyel, amelyekre mi is eljártunk. Édesapám kísérgetése közben egyszer az oktatók felmérték a zenei adottságaimat, és az eredmények alapján azt javasolták, hogy ott kezdjem meg általános iskolai tanulmányaimat.

– Miért éppen a hegedűt választotta?

– Akkoriban gyakorlatilag alig volt kapható másféle áru is, nemhogy zongora, így az eleve kiesett. Emellett nagyon messze is laktunk az iskolától, és a közlekedést leginkább a gyaloglás jelentette, mert még a kerékpár is ritkaságszámba ment, más szállítóeszköz meg egyáltalán nem volt. Egy órába telt, amíg otthonról beértem, így kizárás alapon a hegedű lett a hangszerem, mert azt könnyű volt magammal vinni.

Tehetségesnek bizonyultam, felső tagozatban több megyei versenyen is eredményesen szerepeltem, ezért az tanácsolták, hogy középfokon is folytassam. Megfogadtam, és elsőre sikeresen felvételiztem az Ungvári Zeneművészeti Szakközépiskolába. Nagyon jó élményeim vannak innen, annak ellenére, hogy itt találkoztam először az orosz hivatalos nyelvvel, amelyet otthon egyáltalán nem használtunk. Édesanyám valamennyit tudott csehül, hiszen szü-

lővárosom egy időben Csehszlovákiához is tartozott, de oroszul semennyire sem, otthon nem volt rá szükségünk. Községünk háromnemzetiségű (ruszin, román és magyar) volt, de mindenki beszélt a nyelvünket. Nagyjából két évembe telt, amíg elsajátítottam teljesen az államnyelvet. Úgy tanultam, hogy a már értő magyar diáktársaim aláhúzták a tankönyvekben a lényegét, én pedig azt bemagoltam.

Szerencsére sikeresen elvégeztem a konzervatóriumot, és érettségi után hazamentem, két évig ott tanítottam a zeneiskolában, ahol korábban magam is tanultam. Furcsa érzés volt, nehezen is indult a tanári pályám (hiszen nagyon fiatal voltam), de rengeteg segítséget és szükséges tanácsot kaptam volt tanáraimtól és kollégáimtól. Az oktatás mellett többen zenéltünk is, mert a szomszédos településen, Nagybocksón volt egy kiváló népi együttes: táncsoport, kórus, zenekar, ott pedig felkértek, hogy vegyek részt utóbbiban. Örömmel tettem, itt figyelt fel rám a zenekar és a kórus vezetője. Ők akkoriban éppen a zeneakadémiára jártak, és azt javasolták, hogy próbáljam meg én is. Megismertettek az egyik tanárukkal, aki meghallgatta a játékomat, és ő is egyetértett velük.

– Hol volt a zeneakadémia?

– Még messzebb esett a szülővárosomtól a Lvovban (a Monarchiában korábban – és manapság idehaza – Lemberg, ma ukránul hivatalosan Lvivnek hívják – Z. L.) található Mikola Liszenko Nemzeti Zeneakadémia. A város Nyugat-Ukrajna egyik szellemi-kulturális központja volt, akkoriban 17 egyetem és szakközépiskola működött ott. Az állami egyetemen több tízezren tanultak, és magas színvonalú volt az oktatás. Működtek a településen különböző filharmóniai együttesek is, magam is játszottam egy zenekarban, és sok világhírű művésszel is sikerült találkoznom. Ez volt életem legszébb és legértelmesebb időszaka. Először is tanárom, Dmitrij Petrovics Kolbin

Kubán Loránd és a hegedű

miatt, aki enciklopédiai tudással rendelkező csodálatos ember (júniusban ünnepelte 91. születésnapját). Hegedűjátékom minősége alapján meghívtak a zeneakadémia kamarazenekarába (a tagok 80%-a az intézmény tanára volt). Rengeteg koncertet adtunk (havonta legkevesebb kettőt) helyi és akkor világhírű zenészekkel (mint David Ojsztrah vagy az akkor még fiatal, de ma már világhírű Gidon Kremer). Voltak esetek, amikor beültünk a filharmónia szimfonikus zenekarába vagy az opera zenekarába, ha az előadott mű nagyobb létszámú kíséretet igényelt. Lehetetlen minden híres zenészt felsorolni, mivel nagyon sokan voltak.

– A diploma megszerzése után merre folytatta?

– Két választásom volt eleinte: vagy bevonulok katonának, vagy elhelyezkedem egy – ott környékbelinek számító – iskolában. Utóbbi mellett döntöttem, de a katonaságot így sem úsztam meg. A Lemberg-től 80 kilométerre található Drohobicsi Zeneművészeti Szakközépiskola lett a munkahelyem, emellett a Drohobicsi I. Franko Tanárképző Főiskola hegedű tanzakának tanára is voltam, közben viszont kilenc hónapig katonai szolgálatot teljesítettem (a diplomásoknak kevesebbet kellett). Sajnos ezen idő alatt teljesen kiestem a zenéből, ugyanis a tüzéségnél szolgáltam, és reggel 4-től este 8-ig hajtottak minket. Egy év gyakorlás után

tudtam újra megközelíteni azt a játékszintet, amellyel előtte rendelkeztem, de a katonaság előtti szintre már soha nem sikerült visszatérni a játékomat. Leszerelése után édesapám megkérdezte, hogy nem szeretnék-e közelebb kerülni hozzájuk, mert ők már idősek, egyedül vannak, és a járási központ, Técső zeneiskolájában is lenne állás. Természetesen rögtön éltem a lehetőséggel, és hazamentem. Egy év után, 1974-ben kineveztek igazgatóhelyettesnek, és 12 évig töltöttem be ezt a posztot. Sok tanítványom volt, aki zenei pályát választott, egyikük, *Rusznák László* elvégezte a Lembergi Zeneakadémiát, utána évekig játszott a Kijevi Operett Színház zenekarában, majd áttelepült Németországba, és a Bremerhaveni Színház zenekarának szólamvezetője lett, másikuk, *Belja Mária* pedig elvégezte a Kijevi Tanárképző Főiskolát.

– *Miért tért vissza a szülővárosába?*

– Elsősorban családi okai voltak: egyrészt édesanyám súlyos beteg lett, másrészt időközben megnősültem, feleségem volt tanítványom, Belja Mária lett. 1985-ben megszületett kisfiunk, *Loránd* is, így gondot jelentett a mindennapos ingázás a 18 kilométerre található Técsőre. Ezért – egy rövid taracközi kitérővel – hazatértünk Aknaszlatinára, és az ottani zeneiskolában folytattam tanári pályámat. Ez már Ukrajna önálló állammá válását követően történt, ami azzal is járt, hogy hosszú ideig egyáltalán nem kaptunk fizetést (a feleségem is hegedűtanárként dolgozott), illetve sóban kaptuk meg, mert helyben egy sóbánya működött. A község pedagógusai, illetve az orvosok is kaptak fejenként 1,5 – 2 tonna (!) sót, amit ennek okán nem volt könnyű eladni a helyi piacon. Ezért mindenki megpróbált olyan mellékes munkát keresni, amivel pénzhez juthatott. Néhány munkatársammal szobafestőbrigádot alakítottunk, és mázolni, meszelni jártunk – ebből éltünk meg valahogy.

– *Mikor és miért települtek át Magyarországra?*

– Egy időben már annyira rossz volt a helyzet, hogy még fűtésre sem futotta az iskolában, ahol a fiunk tanult, így a jéghideg teremben órák mindössze 15 percig tartottak, majd kiengedték a gyerekeket az udvarra. A hideg szobában átfagyott, majd az udvaron megizzadt a futkározástól, aztán újra következett a fűtetlen terem, emiatt nagyon megfázott, mandula-, majd torokgyulladás is lett. Antibiotikumot kapott, amelyet viszont túladagoltak, ezért a teljes gyógyulásához környezetváltozásra, melegebb éghajlatra volt szüksége. Tudni

Zenekari fellépés a Bácskai Kulturpalotában

kell, hogy községünk hegyek között fekszik, ott pedig már október közepén beköszönt a tél hótakaróval, amely március végéig meg is marad. Egy gyermekkori barátom, a már a '70-es években áttelepült, és Császár-töltésen háziorvosként tevékenykedő *dr. Terentyák András* segített Magyarországra jönnünk. Először még Vésztőn, Békés megyében, a Kiss Bálint Református Általános Iskolában kaptam állást 1997-ben, majd egy év elteltével költöztem fiammal együtt Bajára. Amikor idekerültem, megismerkedtem *Pethő Attilával*, a Liszt Ferenc Zeneiskola akkori igazgatójával, de neki éppen nem volt üres státusza, így beajánlott Érsekcsanádra, ahol *Szepes Lajos* igazgató úr biztosított helyet számomra, és évekig tanítottam ott, de a következő tanévtől már *Pethő Attilánál* is lettek tanítványaim.

– *Könnyű volt hazát változtatni?*

– Egyáltalán nem, mert csak a fiammal jöttünk át, a feleségem Aknaszlatinán igazgató volt, így hét évig nélküle éltünk Magyarországon. Amikor áttelepültünk, a fiam még általános iskolás volt, majd a 8. osztály után a *Kecskeméti Piarista Gimnáziumban* folytatta tanulmányait. Miután végre megtörténhetett a család egyesítés, a feleségem még egy évig munkanélküli volt, majd az Ének-Zenei Általános Iskolában kapott állást.

Szakmailag gond nélkül sikerült a beilleszkedés, és mintegy öt év múlva éreztem azt, hogy itthon vagyok, addig volt némi honvágyam. Közrejátszott az is, hogy – a feleségemen kívül – nem volt már közeli rokonom odahaza: édesapám 1976-ban,

édesanyám pedig 1992-ben elhunyt. Segítettem, hogy „belezuhanjam” a munkába, az kellőképpen elfoglalt. Egészen 2013-ig tanítottam a zeneiskolában, de nyugdíjasként egy idő után már nem folytathattam. Közben a feleségem beteg lett, és hirtelen nem volt kinek átvennie a tanítványait, így beugróként elvállaltam, és azóta is ott vagyok.

– *Baján is akadtak kiemelkedő tanítványok?*

– Ketten voltak, akik eddig igazán sokra vitték. *Szabó Aliz* a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetemen végzett, több országos versenyen díjazott volt, illetve Zákány-széken regionális megmérettetésen első helyezést ért el. Ő jelenleg a *Concerto Budapest* zenekar tagja. A másik *Komjáthy Péter* Kalocsáról, ugyancsak a Zeneakadémián diplomázott, neki jelenleg saját vonósnégyese van.

A közelmúltban is akadt egy tehetség, *Berkes Amanda*, aki a feleségemnél kezdett hegedülni, majd három évig nálam tanult, de úgy láttam, őt nincs értelme Baján tartani, itt nem tudna úgy érvényesülni. Ezért azt ajánlottam neki, hogy Budapesten próbáljon szerencsét. Ezt követően két évig *Ácsné Szily Éva*, az ország egyik leghíresebb hegedűtanára oktatta, most pedig felvették a bécsi Zeneakadémián a különleges tehetségek osztályába, és ott folytatja tanulmányait. Jelenleg is van az ÉZI-ben négy olyan tanítványom, aki nagyon sikeres zenei pályára állhat, ha ilyen szorgalmasan folytatja tanulmányait, ahogy eddig tette.

– A magánéletéről mit lehet tudni?

– A feleségem 2015-ben elhunyt, így egyedül élek, de a tanítás elfoglal. Fiunk nem követte példánkat, hanem vegyész-mérnöként végzett a Műegyetemen, és környezetvédelmi területen dolgozik szaktanácsadóként a fővárosban. Nem nősült még meg, de ebben rám hasonlít, én is későn alapítottam családot. Sokat jelent, hogy nemcsak a befutott, hanem minden egykori tanítványommal tartom a kapcsolatot, tudok róluk: telefonon, skype-on beszélünk, nyaranta felkeresnek, tanácsot kérnek szakmai vagy akár magánügyben is, jólesik nekem, hogy nem feledkeznek el rólam. Nagyon jól érzem magam Baján: nem tudom, ki irányította a sorsomat, de jól irányított, örülök, hogy ide kerültem.

Az oktatás mellett tagja vagyok a *Bajai Szimfonikus Zenekarnak*, amit nagyon szeretek; ha megkapjuk a feladatot, nekem is gyakorolnom kell, és ezt élvezem. Természetesen mindkét munkahelyemen a tanári hangversenyeken, iskolai rendezvényeken is közreműködtem. Szabadidőmben szertek olvasni és zenét hallgatni.

Tanítványokkal játszani nagy öröm

– Idén betöltötte 75. életévét, meddig még?

– A zeneakadémiai tanárom 91 évesen még oktat, és azt mondja, hogy ez neki kihívás. A mai felgyorsult világban ha leáll az ember, akkor kész. Az, hogy taníthatok és zenekar-

ban játszhatok, minden nap munkát ad, igazi kihívást jelent, mert mindig születnek új tervek, amelyeket meg kell valósítani. Ez erőt és kitartást ad számomra, és örömet is, hogy van olyan feladat, amelyet meg kell oldani, és kisebb-nagyobb sikerekkel teljesül is. ■

Baja a gócpont

Beszámoló az I. Nemzetközi „Zongoramesék” zongoraverseny gálahangversenyéről

Bősze Ádám

■ A zene története fölfogható és elemezhető a műfajok történeteként, egymás mellé állíthatók a zeneszerzők és a nagyobb előadó-művészek életrajzai, de az sem példa nélküli, hogy egyfajta fejlődéstörténetet láttak bele az elemzők. Biztos vagyok benne, hogy kevesen fogtak ehhez a munkához úgy, hogy nem zenei kiindulópontot választottak. Teszek egy kísérletet. Egy rövidet.

Joseph Haydn operáit nem nagyon ismerték a világban. Ennek nagyon egyszerű oka volt: ezek a darabok Kismarton vagy Eszterháza számára készültek, a komponista nem kényszerült arra, hogy Itáliában, Franciaországban vagy német udvarok számára „adja el” műveit. Nem is fütyülték a dallamait sehol. Valljuk be őszintén, a legtöbb zenés színpadi alkotását még ma is csak a szakemberek ismerik. Az egy helyben maradásnak, a zenei röghöz kötöttségnek ez a sajnálatos velejárója. Haydnal szemben a klasszika másik két nagyja sokat utazott, illetve utazott volna. *Wolfgang Amadeus Mozartot* nővérével, *Nannerl*lel együtt apjuk, *Leopold* cipelte végig Európán. Náluk az elsődleges cél a pénzkeresés volt, de ennek a turnésorozatnak értelemeszerű velejárója, hogy a kis Mozart új és új kapcsolatok-

ra tett szert, műveit szerte a világon megismerték. A legnagyobb eredményeket a nagyvárosokban érték el: Párizsban és Bécsben. Ezek az ő idejükben is zenei központnak számítottak. És az sem véletlen, hogy Mozart Salzburgból Bécsbe vágyott. Nem csupán *Colloredo* érsek nyomasztó szolgálatából akart szabadulni, hanem egy világváros vérkeringésébe szeretett volna bekapcsolódni. Elég elolvasni azokat a leveleket, amelyekben a nővérét is a császárvárosba csábítja, mondván, ott bőven el lesz látva munkával. De példának állíthatjuk *Beethoven* is, akit a választófejedelem Bonnból Bécsbe küldött, hogy Mozarttól tanuljon zeneszerzést. Édesanyja betegsége miatt vissza kellett utaznia Bonnba, de másodszor is nekiindult, amikor pedig azt a jókivánságot kapta az otthoniaktól, hogy „menjen, vegye át Haydn kezéből *Mozart szellemét!*”

A Zongoramesék díszvendége, egyben krónikása: Bősze Ádám

Ahhoz, hogy manapság egy város zenei gócponttá váljon, már nem feltétlenül szükséges, hogy a legnagyobb zenészek költözzenek oda. Erre adott – igaz, kényszerű – lehetőséget a koronavírus-járvány, amelynek ideje alatt az utazásra senki nem vállalkozott, így a legtöbben az internet adta lehetőségeket használva tartották a kapcsolatot. A pandémia okozta

elzártság pedig egyik pillanatról a másikra nagyjából ugyanolyan esélyt adott mindenkinek, legyen szó Londonról, New Yorkról vagy éppen Bajáról.

Ezt a lehetőséget használta ki *Ari-Bencses Anikó*, aki egy hirtelen jött ötlettől vezérelve zongoraversenyt szervezett gyerekeknek. Még egyszer mondom, abban az időszakban, amikor az egész hercehurcába belefáradt emberek már csupán legyintettek az új ötletekre! Az *I. Nemzetközi Zongoramesék* zongoraversenyre több mint kétszázan jelentkeztek az Amerikai Egyesült Államokból, Finnországból, Ukrajnából, Szerbiából és Magyarországról. Annak rendje és módja szerint le is zajlott a megmérettetés, viszont a gálahangversenyt a járványügyi korlátozások miatt nem lehetett megrendezni. Új időpontot és új alkalmat kellett keresni. Erre pedig nem is szolgáltatott volna jobb alkalmat a *Zongoramesék* című kottasorozat első kötete (*A muzsikusz királyfi*) megjelenésének évfordulója. Azóta persze a második (*Kisegér karácsonya*), illetve a harmadik (*Nagyதாகarítás a Napnál*) is elhagyta a kiadót, ráadásul készülnek a német és angol nyelvű kiadványok is. „*A sorozat és a verseny ötlete igazi siker*” – hallottam a szeptember 24-én megrendezett gálahangverseny előtt.

Kíváncsi voltam, milyen lesz az ünnepi esemény, hányan mernek eljönni, illetve milyen zongoristákat hallok majd a Bácskai Kultúrpalotában. Sajnos sokak számára (teljesen érthetően) még mindig komoly dilemma, hogy részt szabad-e venni kulturális eseményeken; nem véletlen, hogy a fővárosban is számos komolyzenével foglalkozó rendezvényszervező vakarja a fejét, amikor negyed- vagy félházak előtt megrendezett koncertek nézőterét látja. Ennek ellenére úgy tűnt, Baján fontosnak tartják a gálakoncertet. Nem csupán a gyerekek szülei, rokonai és tanárai jöttek el, hanem a kollégák közül és az önkormányzat vezetőségéből is többen képviseltették magukat. Ugyan komolyabb díjátadási ceremónia nem volt, hiszen a tavaszi verseny elismeréseit már korábban postán elküldték a nyerteseknek, de jelképes ajándékot így is kaptak azok, akik az ünnepi koncerten játszottak. Az első díjazott *Prehoffer Emília* volt, aki *Kadosa Pál* két népdalfeldolgozását adta elő. Jó kezdés, *Kadosa* olyan mestereknek volt a tanára, mint *Kocsis Zoltán*, *Ránki Dezső* vagy *Schiff András*. A szombathelyi díjazott után az *Aszódról* érkezett *Gera Flóra Eliza* lépett a színpadra. Ő volt az első a sorban, aki nem csak a *Zongoramesék* kötetből választott darabot, hanem saját művet is játszott. Két pécsi induló, *Villányi Dorka* és *Pál Róza* játéka után *Ari-Bencses Anikó* egyik tanítványa játszott. *Marázi-Vuity Adél* volt az egyetlen, aki a *Békacsalád* című da-

A hangverseny egyik meglepetése, a bajai Borszéki Zsombor

rabot választotta. A fővárosi *Andreeva Éva Majkapartól* játszott egy prelúdiomot. Ennek hallgatása közben eszembe jutottak azok az évek, amikor nekem kellett Majkapartól, vagy *Kabalevszkijtől* apróbb darabokat tanulni. Az egyik, sok skálát tartalmazó darabnál, amikor már hónapok óta küzdöttem az egyenletes játékmóddal, a tanárom azt javasolta, menjek ki este a Duna partjára, és nézzem meg a kivilágított Lánchidat. „*Ahogy az égők azon sorakoznak, szépen egymás után, úgy kell a passzázsok hangjait is játszani!*” – hangzott a jótanács. Ki is mentem, meg is néztem, és rájöttem, nincs a játékomban hiba, hiszen a Lánchídon minden második égő világított csupán. A nosztalgizásra nem maradt sok idő, hiszen az este számomra egyik legnagyobb meglepetése, *Borszéki Zsombor* következett. A bajai induló saját darabot játszott. A beethoveni gyökerekből táplálkozó mű mellett a fiatalember kiállása, komolysága is megragadó volt. *Varjú Botond* (Aszód) követte az előtte induló példáját, szintén önálló művet adott elő *Egy fiú kalandos útja Gödöllőtől Aszódig* címmel. A Dunakeszin tanuló *Pol Vera* játékával viszont a zongoramesékhez, majd egy „sarkos” stíriai tánc következett. Ez utóbbit a Pécsről érkezett *Szokodi István* járta (és játszotta). A gálahangverseny vége felé két aranyérmes, a kalocsai *Aranyos Janka* és a bajai *Blank Berta* zongorázott. Az előbbi egy ritkán hallható művet, *Sohlström Elégia* című kompozícióját, míg az utóbbi két *Hajdu András*-darabot mutatott be. Az estét a két *Zenevilág reménysége* fődíjas, a Dunakesziről érkezett *Nyíri Alexander Noel* (*Tardos Béla: Bagatell*) és a szabadkai *Jović Sara* (*Liszt Ferenc: Un sospiro*) játéka zárta. És ne hagyjuk ki a tanárokat sem: *Vlasitsné Kardos Éva*, dr. *Magyari Zita Ida*, *Iván Katalin*, *Forgóné Vil-*

ányi Krisztina, *Lucánics Mária*, *Berg Noémi*, *Milbauer Mária*, *Filus Mónika*, dr. *Domszlai Erzsébet*, *Tara Glončak Karapandžić* és nem utolsósorban *Ari-Bencses Anikó*. Azért is tartom fontosnak a műsort, a közreműködők és a tanárok nevét felsorolni, mert ez is jól jellemzi, milyen komoly munkát végeztek.

Sokan összejöttek tehát ünnepelni, miközben talán nem is gondoltak arra, hogy ezzel Baját a zenei világ egyik gócpontjává tették. Olyan központtá, amely a későbbiekben is vonzza majd az embereket, legyen szó tanulókról, szülőkről vagy éppen zenerajongókról. Lendületet és erőt adtak azoknak, akik a karantén ideje alatt már-már lemondtak arról, hogy valaha „élő” hangversenyen lehet majd részt venni. És ha a zenei gócpontkeresésre már volt példa a zenetörténetben is, úgy a karantén sem maradhat ki, hiszen például 1830-ban, Berlinben a kanyarójárvány miatt kényszerültek többen szobafogságra. Így volt ez a világ egyik leghíresebb zeneszerzőjének, *Felix Mendelssohn Bartholdynak* a családjában is. Először a komponista húga, *Rebecka* betegedett meg, majd jött az öcs, *Paul*, és végül *Felix* sem menekült. A berlini Leipzigerstrasse 3. szám alatti házuk óriási volt, így az egyik szárnyban maradt *Fanny* (ő volt a legidősebb gyermek) és a másik szárnyban elzárta többiek között közel egy hónapig tartó levelezés kezdődött. Olyan küldemények voltak ezek, amelyekben egy csomó vicc, egymás ugratása, szépirodalmi részletek és külön erre az alkalomra komponált művek szerepeltek. Ezekből a szövegekből és muzsikákból állítottam össze egy előadást, amelyet örömmel mutatok be Baján, november 3-án este. És igen, ugyanott, ahol az idézett és emlékeztető gálahangverseny volt, a Bácskai Kultúrpalotában. Alig várom! ■

Az Eötvös József Főiskola iskolamúzeumának története és állománya

Sztanáné Babits Edit

■ I. Intézménytörténeti bevezetés

Az Eötvös József nevéhez köthető 1868/XXXVIII. tc. lerakta a magyar elemi iskolai hálózat alapjait. Az intézkedés nem volt előzmények nélküli. Az Eötvös első minisztersége alatti, 1849. évi rendeletben megfogalmazódott, hogy a népiskolában nagy hangsúlyt kell fektetni a nevelésre: „...a magyar nemzet jövőjét tisztán kultúra-kérdésnek tartom, ennél fogva a nevelési ügyet, a közoktatási ügyet a nemzet legfontosabb ügyének tekintem: mindent, mit ez ügy előmozdítására tehetek, úgy tekintek, mint legfontosabb teendőt, melyet elmulasztva, a nemzetnek jövőjét kockáztatatom.” (vö. Eötvös József (1976): *Kultúra és nevelés*. In.: Mezei Márta (szerk.): *Eötvös József művei*. <http://mek.oszk.hu/06300/06330/06330.htm>. Letöltés: 2020. 06. 20. 396. o.)

Eötvös az egész magyar közoktatás átalakítását határozta el, s az átalakítás első lépcsőfokának a népoktatást jelölte meg. Az 1868-as népoktatási törvényt követően sorra alakultak az országban a tanítóképző intézetek, 1869-ben Buda, Csurgó, Sárospatak, Losonc, 1870-ben Déva, Székely-Keresztúr, Zilah, Máramarossziget, Léva, Znió-Váralja (Túróc megye), Modor (Pozsony mellett) és Baja adott otthont tanítóképzőknek, Budán és Kolozsváron pedig tanítónőképző kezdte meg működését. 1870 és 1880 között további intézmények nyíltak, pl. Pozsonyban, Csongrádon, Szabadkán, Iglón, Aradon, Győrben, Kiskunfélegyházán, Csáktornyan (vö. Sztanáné Babits Edit: *Tanítóképzés Baján*. In.: Fusz György és mtsai (szerk.) *A felsőfokú tanító- és óvóképzés első 50 éve*. Schubert Grafikai Stúdió. Szekszárd, 2010).

Az Eötvös József Főiskola tehát az 1870-ben báró Eötvös József miniszter által alapított képezdek közé tartozik, 150 éve állja a történelmi viharokat, és folyamatosan készítette/ készíti fel a „prepákat” a pályára, hivatásukra. 1870. július 23-án kelt leiratával Eötvös József vallás- és közoktatásügyi miniszter rendelte el a tanítóképző felállítását Baján, 1870. október 17-én Czirfusz Ferenc igazgatásával kezdte meg működését az új intézmény a mai képző épületével szemben lévő egykori csendőrlaktanya épületében. A város 3 hold kertet és 300 000 db téglát biztosított egy

új épület (1. kép) emeléséhez, mely 102 000 koronába került, 1873-tól már ebben az új épületben folyt a tanítás. Czirfusz Ferenc és Samu József után a kiváló természet-tudós, dr. Bartsch Samu, majd közel húsz éven keresztül Scherer Sándor irányította a Képzőben folyó munkát. Ez az időszak tekinthető a Képző első fénykorának.

1. Taneszközök az első évtizedekben

A kezdeti évek, évtizedek történetét, a taneszközök gyarapodását nyomon követhetjük az adott évekre vonatkozó évkönyvekből; gazdagodott a könyvtár, a folyóirat-állomány, a szertárak anyagai, dinamikusán nőtt a hallgatói létszám. A tanítás az első években Gyertyánffy, Gönczy, Nagy László munkáiból történt, használták Maszák rajzolásai, Emericzy földrajzi, Sz. Nagy énekkönyvét. Az intézet 12 fős tanári kara az elméleti tananyagok kidolgozása mellett már 1872-ben részletesen írt gyakorlóiskolai feladatokról. Az eszközök gyarapításáról a tanárok is gondoskodtak, pl. 1872-ben dr. Bartsch Samu a növénygyűjteményt 400 darabos gyűjtésével egészítette ki.

Nagy figyelmet fordított az intézmény vezetése a szertárakra, az ún. *tanszer-gyűjteményekre*. Gazdag volt a földrajzi és történelmi térképek gyűjteménye, a természetrajzi szertárban preparátumok sorakoztak, a rajzi szertárban pl. útszéli fakereszt, székelykapu, somogyi bölcső, Szent István korabeli kard, sas, ölyv, gém, csutora stb. Igen gazdag volt a zenészet, a kézimunka-, a torna- és a gazdasági szertár anyaga is. A gazdasági szertár anyagán nyomon követhető, hogy mely szakmákra helyezték a hangsúlyt, a századelőn pl. megjelentek a méhészethez szükséges eszközök (mézpergető, bödön, kés, mézszűrő stb.). Az 1912-13-as tanévben sok anyag van már a pszichológiai laboratóriumban és a növény-életlen szertárban

A Tanítóképző épülete a 19. század végén

Forrás: korabeli tábló

is, és két harmóniummal gyarapodott az ének-zene szertár készlete.

Könyvtári állomány kettő működött (ifjúsági és tanári), és az a korábbi hagyomány, hogy egyes tanárok szakmai olvasmányokat dolgoztak fel a tehetséges tanulókkal, folyamatosan fennmaradt. Az ifjúsági könyvtár állományában a századelőn főleg a nagy klasszikusok voltak elérhetőek (pl. *Mikes Kelemen, Apáczai, Wundt, Descartes, Comenius, Fináczy, Vörösmarty, Dugonics, Eötvös, Arany, Fazekas, Deák, Kossuth* írásai). Az 1912-13-as tanévben Wohlmuth István tanár tematikusan rendezte újra az anyagot, mivel az iskolai könyvtár „*Célja az iskolai tanulmányok kibővítése, az, hogy az ifjúság az intézet falain belül szerezzék meg az olvasmányt, önművelődésének, a tanítói továbbképzésnek legfőbb eszközét.*” (Értesítő, 1912-13.24). A készletek folyamatos gazdagodásának egyik oka, hogy az intézményt évről évre támogatta a bajai kaszinó, a bajai takarékpénztár, a kereskedelmi és iparkamara, a bajai kölcsönös segélyű egyesület, a bajavidéki takarékpénztár, a bajai izraelita hitközség és számos magánszemély (földbirtokos, jegyző, ügyvédek, nyugalmazott tanárok). A tanári könyvtárban neveléstudományi, pszichológiai, nyelvtudományi, történelmi, földrajzi, államtudományi, természettudományi, a rajz, az ének, a zene, a kézimunka, a testgyakorlás témáival foglalkozó szakkönyvek és folyóiratok magyarul, németül, szerbül, franciául egyaránt elérhetőek voltak (vö. Sztanáné Babits Edit: *Tanulók, kisiskolák a XX. század első felében*. In: *Értékközlés*

és -átadás. Jubileumi kötet Kurucz Rózsa tiszteletére. Bús Imre, Klein Ágnes, Tancz Tünde (szerk.) Szekszárd, Szent László TISZK Nyomdája, 75-84.)

Ennek a virágzó időszaknak azonban az első világháború és az azt követő szerb megszállás véget vetett, a megszállók lefoglalták az intézmény bútorzatát, eszközeit, s elszállították azokat. A második világháború szintén nagy csapást jelentett mind a tanulók és tanárok életében, mind az oktató munka infrastrukturális hátterében. Az épületben hadikórház működött, egy részét átmenetileg a polgári leányiskola használta, a nevelőtestületi feljegyzések szerint a tanítóképző tizenegyszer költözött ez idő alatt, s kezdődött új és új helyen a tanítás. Bombatalálat is érte, mely egy intézeti tanár halálát okozta. A háború befejeződése után lassan rendeződtek a körülmények. (Minderről bővebben: *Gergely Ferenc – Kőhegyi Mihály: Pécs-Baranya-Baja háromszög történelmi problémái 1918-1921 között. Petőfi Nyomda. Kalocsa, 1974; Donáth Péter: „Kisemberek” helytállása: tanítóképzés Baján a szerb megszállás alatt és nyomán 1918-1923. Trezor Kiadó, 2018. Budapest. <https://mek.oszk.hu/18400/18401/18401.pdf> Letöltés: 2020. 06. 28.; Sztanáné Babits Edit – Zorn Antal: 150 éves a tanítóképzés Baján. Eötvös József Főiskolai Kiadó, Baja, 2020.)*

II. A múzeum történetéről röviden

A múzeum kialakítása az 1980-as években, dr. Juhász Károly főigazgatósága idején, dr. Fátrai Klára főigazgató-helyettes irányításával kezdődött. Az első lépéseket a díszdiplomás adatának áttekintése, a volt hallgatók címeinek összegyűjtése jelentette. Dr. Rendes Béla a szakmai mun-

A gyűjtemény egy része

ka irányítójaként levélben kereste meg az egykori hallgatókat, és kérte a visszaemlékezéseiket, esetleg átadható, az iskolához kötődő tárgyaikat, melyekből rövid időn belül gazdag anyag gyűlt össze. A jelenlegi A épület első emeletén, a 94-es teremben helyezték el a tárgyakat, a terem tervezése Klossy Irén főiskolai docens munkája volt. Dr. Zorn Antal így írt a múzeum átadásáról: „Méltóképpen, ünnepélyes tanévnyitóval és felolvasóúléssel emlékeztünk meg névadónk, Eötvös József születésének 175. évfordulójáról 1988. szeptember 1-jén. Ekkor nyitotta meg ünnepélyesen emlékmúzeumunkat Szövényi Zsolt miniszteri főtanácsos.” (Dr. Zorn Antal: *Főiskolánk története 1986-1991. In.: Albertné dr. Herbszt Mária (szerk.): Eötvös József Tanítóképző Főiskola Évkönyve 1986-1991. Baja, 1991. 10.o.)*

A gyűjtőmunkának új lendületet adott

az 1996-os országos ünneppsorozat. Ezzel az ünneppsorozattal kapcsolatban megjelent az *1000 éves a magyar iskola* című kötet, melyben dr. Rácz-Fodor Sándor tanár, a gyűjtőmunka vezetője beszámolt a bajai főiskola múzeumi tanteremének kialakításáról.

A gyűjtőmunkát az *1000 éves a magyar iskola Alapítvány* és *A magyar honfoglalás 1100 éve Emlékbizottság* támogatása tette lehetővé, és „A tanteremjelleg azt a pedagógiai célt szolgálja, hogy főiskolánk hallgatói megismerhessék a kisiskolákban tevékenykedő elődeik munkáját, mindennapi életét.” (Rácz-Fodor Sándor: *A bajai Eötvös József Főiskola múzeumi tanterme. In.: Balogh László (szerk.): 1000 éves a magyar iskola. Korona Kiadó Kft., 1996. 161. o.)*. Albertné dr. Herbszt Mária az 1996-os tantárgy-pedagógiai konferenciáról beszámolván írta: „A tanácskozás szép kultúrtörténeti kiegészítője volt dr. Rácz-Fodor Sándor főiskolai docens anyagából készült, Tanyasi iskolák Bács-Kiskun megyében című fotókiállítás, amelyet dr. Kelemen Elemér, az *1000 éves a magyarországi iskola* alapítvány kuratóriumának elnöke nyitott meg.” (Albertné dr. Herbszt Mária (1996): *Tantárgypedagógiai tudományos konferencia. In.: Dr. Varsányi György (szerk.): Az Eötvös József Tanítóképző Főiskola Évkönyve. Baja, 1996. 186. o.)*

Az elmúlt néhány év hanyattatásai megakasztották a múzeumi anyag kezelését, gyarapítását. A Főiskola a régi épületéből átmenetileg kénytelen volt kiköltözni, majd a visszaköltözés után, 2021-ben megkezdődhetett a múzeum újraillesztése is az A épület földszintjén.

Az iskolatörténeti múzeum egyik helyiségében kaptak helyet a tárgyi emlékek

Egykori és mai művésztanárok festményei

és tárlókban a Képző első évtizedeire vonatkozó dokumentumok, a falakon művészstanárok festményei, a másik helyiség a gyűjtött anyag rendezését, elhelyezését szolgálja (4-5. kép). A folyosó falain őrizük és mutatjuk be a korábban Bács-Kiskun megyében működött kisiskolákról készült fotókat. A kiállítás és a raktári anyag rendezője *Sztanáné Babits Edit* professor emerita, a munka támogatói az intézmény jelenlegi vezetői és dolgozói, valamint segítséget jelentett az Eötvös József Főiskoláért Alapítvány NEA-UN-20-EG-0402 számú pályázata.

III. A múzeumi állományról

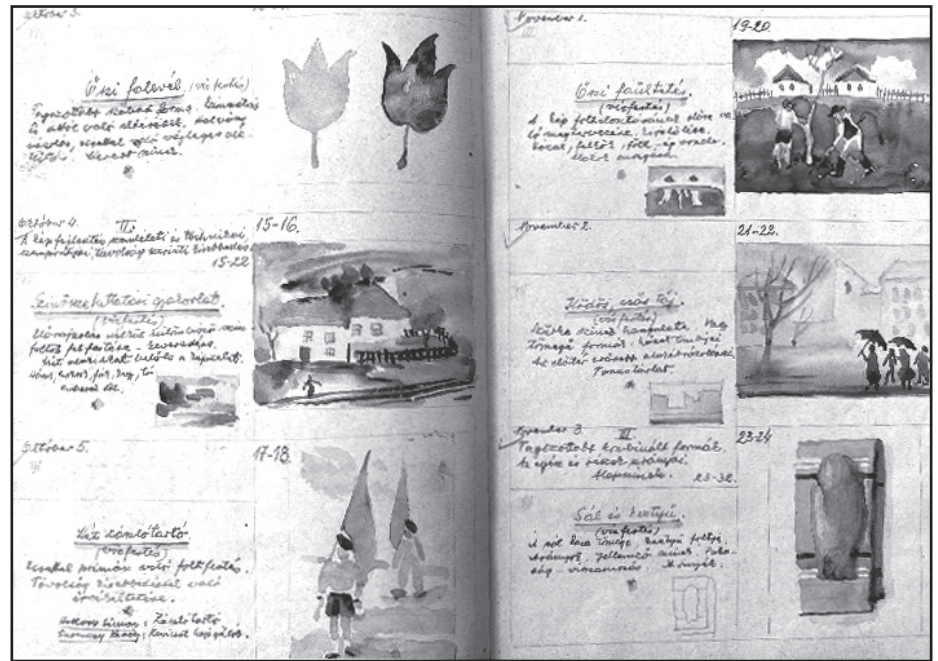
1. Tárgyi emlékek

Az évtizedek során összegyűlt múzeumi anyag gazdag, de egyenetlen és hiányos; érződik, hogy nem céltudatos és folyamatos gyűjtőmunka eredménye, hanem esetleges, főleg a volt pedagógusok és tanulók hagyatékaiból épült fel.

A tárgyi emlékek néhány darabja régi, népi használati eszköz, többségük azonban valóban az oktatáshoz kapcsolódik. Maradtak fenn tablók, fényképek, de sajnos igen csekély számban, és nem maradtak meg az első évtizedekből a berendezési tárgyak, hangszerek, sportszerek sem. Értékes emlékeink viszont a korábbi, már említett évforduló alkalmából begyűjtött osztálytermi berendezési tárgyak, szekrények, harmóniumok, tanári asztal, padok, táblák, golyós számológépek, térképek, képek, egyéb szemléltető eszközök, kupák, plakettek. A kisiskolák tantervi felszereléséhez szorosan hozzátartoztak a misézéshez szükséges tárgyak, a mi esetünkben Mária és Jézus szobra, gyertyatartók, keresztek. A teremben elhelyezett kis oltár segítette a tanyák, kis települések lakossága számára a misék, vallásos események megtartását, és biztosította a hittel kapcsolatos ismeretek és elköteleződés tanulóknak történő átadását. (vö. *Sztanáné Babits Edit: Múlt és jövő: az iskolatörténeti múzeum jelentősége a pedagógushallgatók hivatástudatának erősítésében. Pázmány Péter Egyetem, in press, 2012, 2021*).

A tanterem egyik falán, a történeti anyagokat bemutató tárlók felett néhány kép látható, művész-tanárok, pl. *id. és ifj. Éber Sándor, Miskolczy Ferenc, Kovács László* festményei.

A múzeumi teremhez és raktárhoz vezető folyosó két oldalán a falakon megtekinthetők az 1920-as évek kisiskoláiról az 1990-es években készült fotók. Ezek az iskolaépületek, sajnos már nem láthatók, az idők során kiürültek, elpusztultak, többségében lebontották azokat.

Egy lap Miskolczy Ferenc „nem hivatalos” órávázlat-füzetéből

2. Írásos emlékek

A dokumentumok, írásos emlékek áttekintése a raktár jelenlegi rendezése során még folyamatban van. Terveink szerint a leltárkészítés és a romló állagú anyagok digitalizálását követően a Főiskola honlapján bemutatjuk a teljes anyagot.

Az anyagok egyik fontos csoportját alkotják a hagyatékok. Oktatói és tanulói emlékek egyaránt tartoznak ide, az oklevelektől a naplófeljegyzésekig számos anyag alkotja a gyűjteményt.

A meglévő tablók száma igen csekély, a háborúk nagy részüket elsodorták. Rendelkezésre állnak az épület tervezésének rajzai, tanári értekezletek feljegyzései, oktatók személyi anyagai, tudományos írásai, publikációi. Gazdag a tantervek, utasítások, módszertani kézikönyvek, naplók gyűjteménye is. Maradtak fenn térképek, tankönyvek, iskolai füzetek, szemléltető anyagok. A könyvek között a kis számú klasszikus kötelező olvasmányon túl sok az előző rendszerben ajánlott ifjúsági irodalom és a marxista irodalom, kongresszusi írárok. Rendelkezésre állnak a közelmúltban készült helytörténeti jellegű szakdolgozatok, oktatók kutatási anyagai, jegyzetei. Feldolgozásra vár az intézmény korábbi didaktika tanára, dr. Rendes Béla megmaradt levelezése. A kolléga levélváltás útján összegyűjtött, volt hallgatóktól és családtagjaiktól kapott visszaemlékezései között leginkább az egykori tanárokról és a diákéletre vonatkozó írárok tarthatnak számot érdeklődésre. Ugyancsak a múzeumban található dr. Rácz-Fodor Sándor nyugdíjas kollégánk intézménytörténeti

munkája és jegyzetei. Több irattári doboz terjedelemben vannak olyan hagyatékok, melyek igen változatosak mind tartalmi, mind mennyiségi szempontból, egyes küldemények levélben érkezett fotókat jelentenek, más esetekben emlékek leírásáról, tankönyvekről, igazolványokról, oklevelekről van szó.

3. Néhány érdekes emlékről bővebben

3.1. Egy pszichológiakönyvről

A pedagógiai és pszichológiai témájú könyveink között ritka kincsek találhatók, például *Éltes Mátyás* 1914-ben kiadott *A gyermeki intelligencia vizsgálata Binet, Simon és mások módszere alapján magyar gyermekekre alkalmazta Éltes Mátyás* című, melyhez *dr. Ranschburg Pál* írta az előszót.

Az 1896-ban Budapesten megtartott II. Országos és Egyetemes Tanügyi Kongresszuson fogalmazódott meg célként, hogy a gyermeki lélek jellemzőit a kísérleti lélektan eszközeivel vizsgálják. 1903-ban *Nagy László* megalapította a Gyermektanulmányozási Bizottságot, mely előkészítette az 1906 és 1944 között működő Magyar Gyermektanulmányi Társaság munkáját. A mozgalom kiemelkedő személyiségei voltak *Nagy László* és *Ranschburg Pál* mellett *Wesely Ödön* és *Éltes Mátyás*.

Éltes Mátyás teológiai tanulmányokat követően szerezte meg tanítói diplomáját, majd évekig tanítóként dolgozott. Külföldi tanulmányúton gyűjtött tapasztalatait követően gyógypedagógiai végzettséget is szerzett, figyelmét a *gyenge tehetségű gyermekek* diagnosztizálására fókuszál-

ta. Több száz gyermeket vizsgált, a könyv a teszt részletes ismertetését, magyarra adaptálását, a kapott adatok elemzését tartalmazza. 1915-ben tartotta székfoglalóját a Magyar Pszichológiai Társaságnál, ahol bemutatta a munkáját, mellyel a gyógy-pedagógia alapjait tette le. A könyv záró fejezetében nemcsak eredményeiről szól, de kutatómódszertani alapvetéseket fogalmazott meg, és újra szavakba öntötte vizsgálatainak célját is: „A lélek megismerése nem a számok leolvasásából, összeadásából vagy egymás mellé sorozásából áll, ahhoz a gyermek lelkébe való mélyebb betekintés szükséges. Az emberi, különösen a gyermeki lélek megnyilatkozásának értékeléséhez csak a gyermek tanulmányozásában járatos egyén nyúljon; de még annak is nagy önfigyelmezésre lesz szüksége.” (Volt a könyvben egy kifejezés, melyet nem ismertem. A kedves olvasók vajon tudják, mit jelentenek a *dülény*, *dülényrajz* kifejezések? Az írás végén elárulom.)

3.2. Egy pedagógiai könyvről (Barcsai József, Barcsai Károly: Népiskolai Módszertan)

Az énekkari, zenekari és kamaraművek valamennyi szólamát magában foglaló kotta neve partitúra vagy vezérkönyv. A pedagógiában a tanítói segédkönyveket nevezzük így, melyek fejlesztése különösen Eötvös József miniszter szívügye volt. Az általa létrehozott bizottság szerint a tankönyvek, mint a tanításban *irányul követendő vezérfonal*, a tanítóknak szóló *módszertani vezérkönyvek* és a *tanító személyisége* az a hármás, mely a tanítás minőségét meghatározza. Az 1868-at követő évtizedekben a népoktatás fejlesztésének feltételeiként tekintettek erre a három követelményre.

1931-ben jelent meg *Barcsai József és Barcsai Károly Népiskolai módszertan* könyve. Barcsai József bajai születésű, 1903 és 1938 között a Képző rendes tanára volt. Neveléstant, logikát, lélektant, neveléstörténetet tanított, és tanítási gyakorlatokat vezetett.

A módszertani könyvet testvérével, a győri állami tanítóképző tanárával közösen írták. Módszertanuk megírása legfőbb indokál az 1925-ös tantervben megjelenő szemléletváltást jelölték meg (előzőleg 1905-ben jelent meg tanterv). A könyv felépítése lényegében a tanterv felépítése szerinti, tantárgyblokkonként egy algoritmust követve mutatták be a tárgyakkal kapcsolatos elvárásokat. Az egyes tárgyak történeti fejlődését röviden érintve nemzetközi és hazai előzményekről írtak, majd a tárgy tanításának célja, anyaga, más tárgyakkal való kapcsolata, tanításának módszere, szemléltető eszközei, a tanítás

menete és a vonatkozó szakirodalom bemutatása következett.

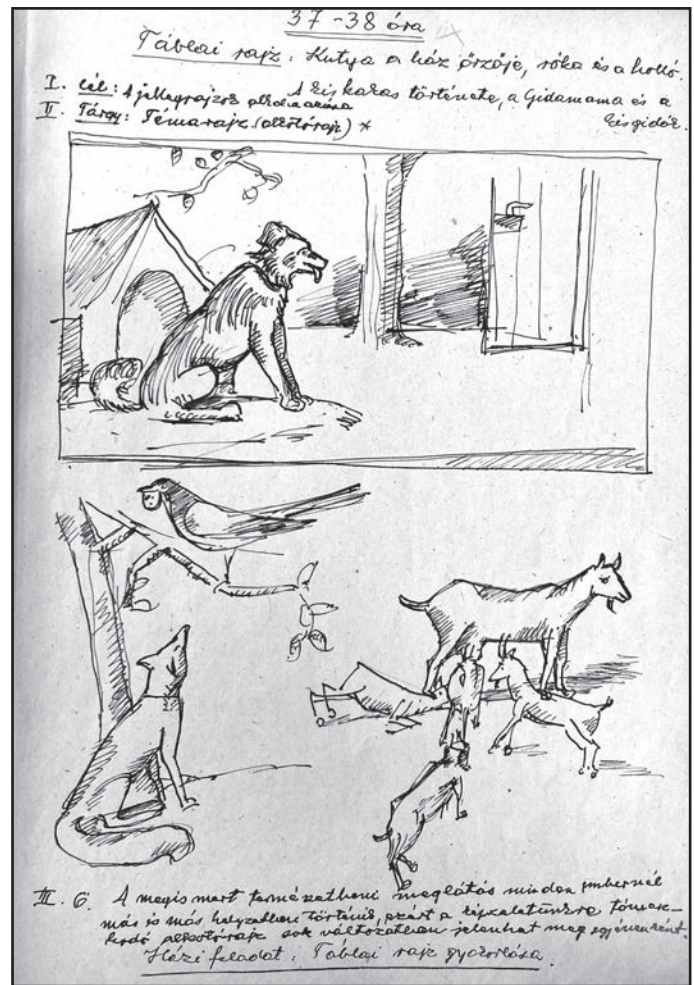
A szerzők által hangsúlyozott szemléletváltás az, ami miatt a könyv egy fejezetéről, a magyar nyelv tantárgyblokk első tárgyáról, a beszéd- és értelemgyakorlatok javasolt tanítási szempontjairól szólunk.

A tantervi alapelveket bemutatva Kornis Gyulát idézik a szerzők, aki a népiskola hivatását a következőképpen fogalmazta meg: „Nem elsősorban pusztán ismereteket akarunk nyújtani és emlékezetbe vésni, mint inkább eleven készséget fejleszteni és így a cselekvésen keresztül nevelni.” Az alapelvek között szerepel a való élet megismertetése, az egész ember (személyiség) nevelése *új tanítási alakban*, beszélgetés által.

A gyermeknek joga van megszólalni, kérdezni, véleményt alkotni! A tantárgy célja, hogy a gyermek szeresse a szülőföldjét, gondolatait és érzelmeit tudja kifejezni, szilárd vallási és erkölcsi alapokkal rendelkezzen, és ezek elérése érdekében szükségesnek látták a szerzők az iskolai és családi élet összhangjának megteremtését. A tananyagot konkrétság, játékoság, sokszínűség jellemzi, az ismeretátadást közvetlenség, természetesség és természet közelség, szemléletesség. A tanulóknak ajánlott irodalmak között *Benedek Elek*, *Erdélyi János*, *La Fontaine*, *Aesopus*, *Pósa Lajos* és *Brehm* egyaránt szerepel.

3.3. Egy pedagógus napi gyakorlatáról (Miskolczi Ferenc óravázlatai)

Miskolczi Ferenc 1953 és 1966 között volt a Tanítóképző tanára, 1980-ban városunk díszpolgári címmel tüntette ki. A helyi látnivalók között kitüntetett szerepe van a Bagolyvárnak, a művész egykori otthonának, melyet végrendeletében a városra hagyományozott. Nem lehet meghatottság nélkül kézbe venni azokat a régi lapokat, füzeteket, melyek őrzik, hogyan készült

Óravázlat és táblaképterv Miskolczi Ferenc hagyatékából

Miskolczi Ferenc az óráira, melyek voltak a céljai, hogyan tanított. Természetesen hivatalosan elvárt tanmenet is készült, a megmaradt példányokat őrizzük, érdekes összehasonlítani a több évtizeddel előtti és a mai elvárásokat, feladatokat akár a tananyagokat, akár a technikákat, hallgatókkal kapcsolatos célokat kívánjuk vizsgálni.

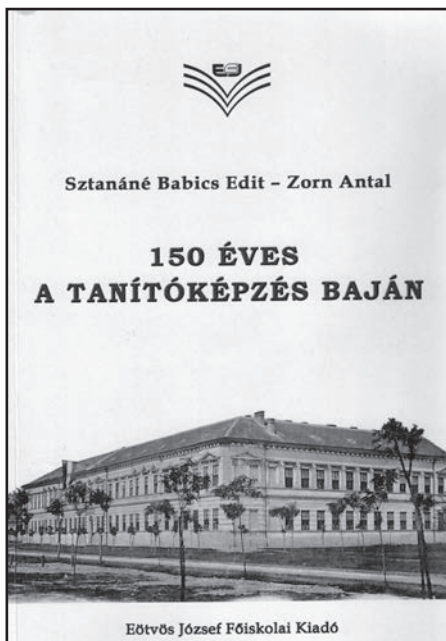
A hagyományos mellett rendhagyó tanmenetet is készített a művész, feltételesen, ezt tekintette az igazinak; az óra témájának megfogalmazása mellett kis kép, rajz vagy festmény mutatja a tervezett óra teljes tartalmát, célját, feladatait, mit fog a művész tanítványainak közvetíteni, mit szeretne velük elérni. Ezek a lapok többet érnek minden tantervi mondatnál.

4. Tervek

Az anyagok feldolgozása, mint jeleztem, még nem fejeződött be. Amennyiben átlátjuk a hiányokat, tervezünk újabb megkereséseket, további anyaggyűjtést, köszönettel fogadjuk egykori hallgatóink és kollégáink emlékeit, tanulmányaikhoz és tanítási gyakorlatukhoz kapcsolódó anyagaikat.

És végül: a *dülény* szó jelentése rombusz (1862-es *Magyar nyelv szótár*). ■

A bajai pedagógusképzés másfél évszázadáról

Mayer István

■ Baja város egyik legpatinásabb oktatási intézménye, az *Eötvös József Főiskola* – vagy ahogy sokkal inkább emlegetik, a Képző – tavaly ünnepelte alapításának 150. évfordulóját. A pandémia sajnos csak szerényebb megemlékezést tett lehetővé, viszont *Sztanáné Babics Edit* és *Zorn Antal* munkájának köszönhetően kézzelfogható emléket is állítottak a neves jubileumnak: a *150 éves a bajai tanítóképzés* címmel megjelent kötet az intézmény múltja mellett jelenét is bemutatja. *Szilágyiné Szinger Ibolya* rektor köszöntőjét követően *Zsigó Róbert*, Baja országgyűlési képviselője is méltatja az EKF-et; úgy véli, a főiskola a bölcsesség, a megbecsülés és a jövő nemzedékei biztonságának jelképe volt a 19. és 20. század zűrzavaros időszakaiban.

A főiskola kiadójának gondozásában megjelent 184 oldalas könyv nagyobbik része az iskola történetét foglalja össze, annak nagyobb korszakai szerint tagolva. Első fejezetében az alapítástól egészen a főiskolává alakulásig eltelt 100 év eseményeit sorolja fel. A nevezetes 1868-as népiskolai törvény 20 tanító- és 10 tanítónőképző alapítását tűzte ki célul. A bajai intézmény élére 1870-ben Czirfusz Ferencet nevezték ki Eötvös József vallás- és közoktatásügyi miniszter. A tanítóképzőben ténylegesen 1873-ban kezdődött meg az oktatás, és mindmáig gyakorlatilag folyamatosan működik – ez egyetlen társintézményéről sem mondható el! Ahogyan az országnak, úgy a Képzőnek is sok viszontagsággal kellett szembenéznie fennállása során, és itt nem

kizárólag a háborúkra és a teljes népet érintő csapásokra kell gondolni: sok esetben az oktatáspolitikai „szeszélyeivel” is meg kellett küzdenie az iskola vezetőinek. Hogy Baja és a tanítóképző mennyi mindent adott egymásnak, azt jól jelzi, hogy városunk több utcája korábbi igazgatók nevét viseli.

Második fejezetében a kötet az 1976 és 1996 közötti intervallum történéseit mutatja be. Ezek az évek sem nélkülözték a jelentős változásokat, hiszen ekkor vált a Képző főiskolává, vette fel az alapító nevét, és természetesen a rendszerváltozás társadalmi-politikai változásai sem hagyták érintetlenül. A könyv részletes portrét közöl az 1970 utáni intézményvezetőkéről.

A harmadik tartalmi egység lényegesen rövidebb, ám szintén jelentős változásokat hozó időszakot mutat be: az 1996 és 2000 közötti évek a bajai felsőoktatás integrációjának jegyében teltek, ekkor került közös vezetés alá a vízügyi főiskola (Műszaki Fakultásként) és a tulajdonképpeni tanítóképző (Pedagógiai Fakultás).

A negyedik fejezetben összeolvad a közelmúlt és a most: bár az ezredforduló óta csaknem negyedszázad telt el, a feladatok és a problémák nem változtak, így a Képző múltjának tényszerű felvázolása mellett részletes áttekintést olvashatunk az iskola jelenéről. Megállapíthatjuk, hogy az 1976 óta immár felsőfokú végzettséget nyújtó intézmény főiskolához méltó tárházát kínálja a különböző képzéseknek, emellett szakmai, tudományos, sport, művészeti tevékenységekre is számos lehetőséget biztosít. A tehetséges hallgatók az alapképzésen túl jó néhány formában juttathatják érvényre kvalitásaikat a főiskola segítségével, támogatják őket diplomájuk megszerzése utáni eredményes pályakez-

désükben is. Az olvasók megismerkednek a Képző oktatást támogató intézményhálózatának felépítésével és működésével, sok más mellett a Nyelvvizsga Központtal, a könyvtárral és a kollégiumokkal. Felsorolás szintjén találkozhatunk a főiskolán 1970 óta dolgozó valamennyi oktatóval.

A jubileumi kiadvány második felében a főiskola tevékenységét mutatja be az adatok tükrében, megismerkedhetünk az intézmény munkájának eredményeivel – ide értve a tudományos diákköri munkáktól a rendezvényeken át a különböző kiadványokig számos területet. Tartalmazza a kiadvány az 1996-ot követő években díjazott tudományos diákköri dolgozatok főbb adatait. Az eredmények jól mutatják, hogy a Képzőben élénk szakmai munka folyik. Külön alfejezetet szenteltek a németországi kooperációval 1993 óta megvalósuló Német Nemzetiségi Tanítók Nyári Akadémiájának és a Magyar Tudomány Napja alkalmából megrendezett konferenciáknak, áttekintik az oktatói testület publikációit is.

A kiadvány nem takargatja a hiányosságokat sem: az utóbbi évek szervezeti átalakulásai, a költözések sokban megnehezítették a Képző működését. Szükség és lehetőség egyaránt van a fejlődésre, reméljük, az ehhez nélkülözhetetlen támogatást is megkapja az emblematikus intézmény. Minden gátló tényező ellenére bizvást állíthatjuk, hogy a főiskola, mely 1984 óta viseli Eötvös József nevét, méltó az alapítók örökségéhez.

A kötetet jó szívvel ajánljuk mindazoknak, akik valamilyen módon kötődnek a bajai tanítóképzőhöz, különösen volt és jelenlegi hallgatóinak. (*Sztanáné Babics Edit – Zorn Antal: 150 éves a tanítóképzés Baján. Baja, Eötvös József Főiskolai Kiadó, 2020.*) ■

A következő Bajai Honpolgár-estek

a 2021/ 2022-es évadban

3. Nevelős Zoltán:

Filmek magyar változatai – fordítás, felirat, szinkron.
2021. november 26. 18:00 óra

Már nem nyár, de még nem tél – itt van az ősz

Szünder Dezső

■ Néhány évtizeddel ezelőtt ez az írás minden bizonnyal nem születhetett volna meg... Akkor, a 20-as éveim elején még egészen más elképzelésem volt erről a mostanára szememben csodaszéppé váló évszakról. Akkor csak azt láttuk, éreztük, hogy már nem lehet rövidnadrágban szaladgálni, reggel és este fel kell jobban öltözni, az iskoláról nem is beszélve. Dehogyan gondoltunk akkor arra, hogy a természetben végbemenő változások nemcsak valaminek a végét jelentik, hanem valami jónak a kezdetét is. Hiszen a téli szürkeség előtt mennyi, de mennyi árnyalatot, színt kapunk lépten-nyomon, csodaszép, szőlőt érlelő meleg sugarakat a Naptól; esélyt arra, hogy egy szerencsés napon még a szabadban lehessen egy jó halászevet, pörköltet készíteni, majd jókedvvel elfogyasztani azokkal, akiket szeretünk. Egyetlen évszakban sem ilyen gazdag a kisvárosi piac, még tavasszal sem, az árusok pultjai szinte roskadoznak a sok finomságtól, csak győzzünk választani közülük!

Ilyenkor, ősszel étkezéseink is megváltoznak. A friss, tavaszi, nyári ízeiket felváltják a koncentráltabb, összetettebb ízek, hiszen ezeket a zöldségeket, gyümölcsöket érte a legtovább az éltető Nap sugara, amíg a teljes érettség el nem érték. (A belőlük készült ételek pedig ezért is lesznek többek közt sokkal tartalmasabbak.) Természetesen sokunk ilyenkor már nem könnyed nyári salátát kíván, hanem mondjuk egy jó sültet, pörköltet, tartalmas levest. Ezért aztán úgy gondoltam, hogy az ehavi írásban egy konyhai tűzhelyen vagy kint, bográcsban is könnyen elkészíthető ételt ajánlok az Olvasó figyelmébe.

Azokban a néhány évtizeddel ezelőtti időkben faluhelyen még teljesen megszokott volt a házak mögötti gazdasági területeken az ólak látványa, melyekben kis és nagyobb haszonállatokat tartottak a gondos gazdák. Egész évben szeretettel, féltő gondoskodással táplálták, óvták őket, hiszen ez biztosította a család részére a táplálék egy részét hétről hétre, nagyobb állatok esetén pedig a következő évre is. Sajnáljuk vagy sem, a mostani falukép már nem ilyen. Az üzletek árubősége, azok kedvező árai szinte teljesen megszüntették ezt a fajta gazdálkodást. Persze teljesen nyilvánvaló, hogy egészen más íze van egy otthon, saját magunk által megtermelt zöldségnek, és azt is tudjuk, mit evett az állat egész életében, de ez rengeteg munkával jár, és sokkal több pénzbe kerül. Ezért is különösen fontos, hogy ha mi magunk már nem tartunk állatot, nincs kiskertünk

a zöldségeinknek, akkor olyan helyről vásároljunk alapanyagokat a család asztalára kerülő ételekhez, amely megbízható. Nem győzöm hangsúlyozni: egy jó hentes vagy zöldséges aranyat ér!

A sertéshús fogyasztásáról, annak egészséges voltáról megoszlanak a vélemények. Magyarországon a 2013 óta tartó, ezt népszerűsítő kampánynak köszönhetően az egy főre jutó éves sertéshúsfogyasztás 25 kg-ról 32 kg-ra emelkedett. Ez azt mutatja, hogy ezen húsfélének van létjogosultsága hazánkban. Az átgondolt, jól megtervezett étkezésnek azonban nagyon fontos szerepe van. Sok évtizeddel ezelőtt azok az emberek, akik reggel 10-15 dkg zsírszalonnával, két hatalmas karéj kenyérral és két vöröshagymával indították a napot, majd a nap 24 órájából 16-18-at a szabad ég alatt, friss levegőn töltöttek, szinte megvásárolták a jegyüket a 90+ éves életkorra. A mai hétköznapokon, rohanó világunkban ezt azért nem ajánlanám már egyikünknek sem. Sok minden változott, a szalonna sem olyan már, de leginkább a szabad levegőn eltöltött órák száma, valamint az életvitelünk okolható azért, hogy ami régen működött, ma már nem tud. Mindez azonban nem jelenti azt, hogy ne ehetnénk sertéshúst és zsíros ételt sem; minden csak a mértéken, az elkészítési módon és (előtte) azon múlik, hogy alapanyagunk minél egészségesebb húst vásároljunk.

Végül pedig következzen a recept! Ha azt halljuk, hogy *csülökpörkölt*, sokan legyintenek: semmiség, olyan étel ez, amelyet bárki könnyedén elkészíthet! Ez így is van, de mintha a mindennapjainkból kiszorult volna: kevesen készítik, még kevesebben jól. Ezek a gondolatok jutottak eszembe, amikor az egyik népszerű közösségi oldalt böngészve „jött szembe velem” mintegy ötletadóként az étel. Készítsük szabad tűzön vagy bent a tűzhelyen, egy évben egyszer legalább érdemes!

Az én csülökpörköltöm

Vegyünk első vagy még egy nagyobb hátsó csülköt. Vágjuk le a csonttól a húst,

kockázzuk fel falatnyi adagokra, természetesen bőrrrel együtt. A csontot vágjuk 4-6 darabra, mert az is a hússal együtt fog főni. Ha a csonton nem maradt semmi hús, akkor is tegyük bele az ételbe, jobb íze lesz tőle. Kb. 2 kg húshoz vágjunk fel 2 nagy fej vöröshagymát, 4 evőkanál zsíron dinszteljük meg, majd tegyük hozzá 6 gerezd apróra vágott fokhagymát, és futtassuk meg. Rakjuk bele a kockára vágott csülköt, pirítsuk addig, amíg a hús ki nem fehéredik. Húzzuk le a tűzről egy pillanatra, amíg bele nem tesszük a 2 teáskanál pirospaprikát, melyet alaposan elkeverünk a csülök darabjaival. Tegyük vissza a tűzre, öntsük fel kevés vízzel, tegyük bele 2 db paprikát, 1 paradicsomot, mindkettőt felkockáztatva. A paprika magjait se dobjuk ki, nyugodtan mehet bele az is. Fűszerezzük sóval, borsal, majoránnával, őrölt köménnyel, fedjük le, és alacsony lángon főzzük majdnem teljesen készre. Főzés közben néhányszor kevergesse át, figyeljünk oda, hogy ne égjen le; ha szükséges, a hiányzó vizet pótoljuk. Amikor már majdnem kész, öntsük fel 2 dl jóféle száraz vörösborral, és fedő nélkül forraljuk még 10-15 percet.

Tálaljuk hasábokra vágott főtt burgonyával, amelyet esetleg a csülökkel együtt is megfőzhetünk, vagy akár csak az edényben átmelegíthetünk tálalás előtt, valamint csemegeuborkával – viszont egy hozzám hasonló sváb ember csak komoly betegség, vagy korlátozott elmeállapot esetén tesz ilyet! Az én csülökpörköltömhez friss, ropogós fehér kenyér és ecetes almapirika jár. A választás a kedves Olvasóé...

Bármi legyen is a köret, jó étvágyat kívánok! ■